

ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН
Факултети муносибатҳои байналхалқӣ
Кафедраи мутолиоти аврупоӣ

УДК: 44:930.22(575.3)

ББК: 81:66.49(2Г)

X - 51

Рақами қайди давлатии мавзӯ

№0116ТJ00736

Тасдиқ мекунам
Ректори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор
_____ Хушвахтзода Қ.Х.
«_____» _____ с. 2020

ҲИСОБОТ
ОИД БА ҚОРҲОИ ИЛМИЮ ТАҲҚИҚОТӢ ДАР МАВЗӢИ
«Нақши забонҳои хориҷӣ дар ташаккул ва таҳаввули равобити
дипломатии байни кишварҳо»
БАРОИ СОЛҲОИ 2016-2020
(ҲИСОБОТИ НИҲОӢ)

Роҳбари илмӣ:
мудири кафедраи мутолиоти
аврупоӣ н.и.ф., дотсент

Начмиддинов А.Ф.
«_____» _____ соли 2020

ДУШАНБЕ – 2020

Рӯйхати иҷрокунандагони мавзӯ:

Роҳбари илмӣ,

Мудири кафедраи мутолиоти

аврупоӣ н.и.ф., дотсент

н.и.ф., дотсент

Наҷмиддинов А. Ф.

Шозимова Т. Д.

муаллими калон

Ашурмамедова У. М.

муаллими калон

Абдулҳаева М. Х.

муаллими калон

Назарова М. О.

муаллими калон

Муродов Ф. М.

ассистент

Нурзода М. А.

Назоратчии меъёр

Абдуллозода Р. А.

Мафхумҳои асосӣ: забонҳои хориҷӣ, забони англисӣ, (олмонӣ, фаронсавӣ), воситаи алоқа, нақши забони англисӣ дар пешбурди муносибатҳои байнидавлатӣ, забони технологияи нав, усулҳои ҷадиди таълими забонҳои хориҷӣ, мушилотҳои терминологӣ, муқоисаи забони англисӣ бо забонҳои дигар, мушкилотҳои тарҷума, фразеологизмҳо, идиомаҳо, наввожаҳо, усулҳои мубрами таҳқиқи наввожаҳо, забони расмӣ СММ, забони давлатии ИМА, Британияи Кабир, Канада, Австралия ва Зеландияи Нав.

Объекти тадқиқот: Нақши забонҳои хориҷӣ дар ташаккул ва таҳаввули равобити дипломатии байни кишварҳо, ки дар ҷаҳорҷӯбаи он паҳлуҳои муҳими забоншиносӣ, мушкилотҳои тарҷумаи дипломатӣ, хусусиятҳои пайдоиши наввожаҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ (аз рӯи маводҳои публитсистӣ), ҷанбаҳои лингвофарҳангшиносии сайёҳӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ, таҳлили семантикӣ структурии хешутаборӣ дар забони шуғнонӣ дар муқоиса бо забони англисӣ, таҳлили муқоисавии истилоҳоти соҳаи маориф дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ, таҳлили категорияи исм дар забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ (дар асоси «Духтари оташи» Ҷ. Иқромӣ), ибораҳои фразеологӣ идеоматикӣ дар забонҳои муосири тоҷикӣ ва англисӣ, таълими гуфтори забони англисӣ дар мактабҳои миёнаро дар бар мегирад.

Мақсади тадқиқот омӯзиши мавқеи забонҳои хориҷӣ дар ташаккул ва таҳаввули равобити дипломатии байни кишварҳо, таҳлили муқоисавии забонҳои хориҷӣ бо забони тоҷикӣ дар заминаи асарҳои нобиғаҳои ватанию хориҷӣ, мубрамият ва навҳои самараноки тарҷума дар суҳбатҳои дипломатӣ, хусусиятҳои пайдоиши наввожаҳо дар забонҳои гуногунсохт, ҷанбаҳои лингвофарҳангшиносии вожаҳои сайёҳӣ дар забонҳои муқоисашаванда, таҳлили семантикӣ структурии вожаҳои хешутабории забони шуғнонӣ дар муқоиса бо забони англисӣ, таҳлили муқоисавии истилоҳоти соҳаи маориф дар забонҳои муқоисашаванда, таҳлили

категорияи исм дар забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ (дар асоси «Духтари оташи» Ҷ. Икромӣ), ибораҳои фразеологии идеоматикӣ ва мушкилоти тарҷумаи онҳо, таълими гуфтори забони англисӣ дар мактабҳои миёна дар даврони соҳибистиклолии кишвар аст.

Навгони илми тадқиқот аз он иборат аст, ки омӯзиши мавзӯҳои интихобшуда беназир буда, то ҳол паҳлӯҳои мухталифи онҳо ҳамачониба тадқиқ нашуда, ҳамонро барои коршиносони соҳа норавшан боқи мондаанд. Илова бар ин мавзӯҳои номбӯрда дар асоси чамъоварӣ, таҳлил ва баррасии маводҳои мавҷудаи ватаниву хориҷӣ омӯхта шуда, барои тарҳрезӣ ва омода намудани маводҳои илмию методӣ васеъ истифода бурда мешаванд.

Натиҷа: Дар натиҷаи фаъолияти илмӣ-тадқиқотӣ оид ба мавзӯҳои пешбинишуда корҳои зиёде аз қабилҳои навиштани китобҳои дарсӣ, монографияҳо, воситаҳои таълимӣ, мақолаҳои илмию тақризшаванда, мақолаҳои публисистӣ, фишурдаҳо, васоити таълимӣ, омода намудани мутахассисони соҳаи дипломат референт, фаъолияти иттилооти ва таҳлилий дар муносибатҳои байналхалқӣ, минтақашиноси хориҷӣ, мутахассиси соҳаи дипломатия ва сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба анҷом расонида шудаанд.

Соҳаи истифода: Тадқиқоти илмӣ дар тадриси фанҳои ихтисосӣ, назария ва амалияи тарҷумаи дипломатӣ, мукотиботи дипломатӣ, курсҳои махсус, инчунин таҳия ва ҳимояи корҳои курсӣ, рисолаҳои дипломӣ ва хатми донишҷӯён, навиштани рисолаҳои номзадиву докторӣ, магистрӣ, тарҳрезӣ ва пешниҳоди номаҳои таҳлилий ба мақомоти дахлдори ҳокимияти иҷроияи ватанӣ ва доираи мутахассисони ватаниву хориҷӣ васеъ истифода бурдан мумкин аст.

РЕФЕРАТ

Ключевые слова: иностранные языки, английский язык, немецкий язык, французский язык, средство общения, роль английского языка в развитии дипломатических отношений, язык новых технологий, современные методы обучения иностранных языков, терминологические трудности, сравнения английского языка с другими языками, трудности перевода, фразеологизмы, идиомы, неологизмы, современные методы изучения неологизмов, официальный язык ООН, США, Великобритания, Канада, Австралия, Новая Зеландия

Объектом исследования: Роль иностранных языков в развитии и эволюции дипломатических отношений между странами, в рамках данной тем особые стороны языкознания, трудности дипломатических переводов, особенности образования новых слов в таджикском и английском языках(по публицистическим текстам), линвокультурологические аспекты терминологии туризма в таджикском и английском языках, структурно-семантический анализ выражение обозначающиеся родство в шугнанском языке по сравнения с английским языком, сравнительный анализ терминологий в сфере образования в английском и таджикском языках, анализ категорий существительны во французском и таджикском языках (на основ « Духтари оташ» Дж.Икроми), фразеологические и идиоматические выражения в современном таджикском и английском языках, обучения говорения английского языка в средних школах были исследованы.

Цель исследования заключается в изучении роль иностранных языков в развитии и эволюции дипломатических отношений между странами, сопоставительный анализ таджикского языка с иностранными языками на основе произведений отечественных и зарубежных литератур, плодотворные виды перевода в дипломатических переводов, особенности образования новых слов в разноструктурных языках,

лингвокультурологические аспекты терминологии туризма в сопоставляемых языках, структурно-семантический анализ выражения обозначающий родство в шугнанском и английском языках, сравнительный анализ терминологий в сфере образования в английском и таджикском языках, анализ категорий существительны во французском и таджикском языках (на основ « Духтари оташ» Дж.Икроми), фразеологические и идиоматические выражения в современном таджикском и английском языках, обучения говорения английского языка в средних школах.

Научная новизна исследования заключается в том, что изучении выбранных тем является уникальным и до сегодняшнего дня не проведен комплексный анализ. Кроме это, по выбранным темам, исследования проводилось на основе анализа и изучения как отечественных, так и зарубежных работ и широко используется при подготовке научно-методические комплексы.

Результаты: В результате проведенных научно-исследовательских работ по данной теме было написано учебники, монографии, методические пособия, рецензируемые научные статьи, публицистические статьи, подготовка специалистов в сфере дипломат-референт, информационно-аналитическая деятельности в международных отношений, зарубежное регионоведения, специалист дипломат и внешней политики республики Таджикистан.

Сфера применения: Результаты научного исследования можно широко использовать при обучения предметов по специальности, теория и практика дипломатических переводов, дипломатическая переписка, спецкурсов, написание курсовых, дипломных квалификационных и магистерских работ студентов, написание кандидатских и докторских диссертаций, подготовке предложений и аналитических записок соответствующим государственным органам.

МУНДАРИҶА

Муқаддима	8
1. Фасли I. Хусусиятҳои пайдоиши наввожаҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ (аз рӯи маводҳои публитсистӣ)	14
2. Фасли II. Ҷанбаҳои лингвофарҳангшиносии сайёҳӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ	28
3. Фасли III. Таҳлили семантики структурии ҳешутаборӣ дар забони шуғнонӣ дар муқоиса бо забони англисӣ	34
4. Фасли IV. Таҳлили муқоисавии истилоҳоти соҳаи маориф дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ	42
5. Фасли V. Таҳлили категорияи исм дар забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ (дар асоси «Духтари оташи» Ҷ. Иқромӣ)	47
6. Фасли VI. Ибораҳои фразеологии идеоматикӣ дар забонҳои муосири тоҷикӣ ва англисӣ	55
7. Фасли VII. Таълими гуфтори забони англисӣ дар мактабҳои миёна	60
Хулоса	67
Рӯйхати корҳои нашршуда	76
Адабиёт	91

МУҚАДДИМА

Чи тавре ки ба ҳамагон маълум аст, ҷомеаи ҷаҳонӣ дар раванди бархӯрди тамаддунҳо ва ҷаҳонишавӣ қарор дорад. Ин раванд ҳар як сокини сайёраро вазифадор менамояд, ки аз забонҳои хориҷӣ огаҳ бошад, зеро ягона воситаи ҳифзи арзишҳои миллӣ, ин донишҳои забон мебошад. Дар шароити кунунӣ забонҳои хориҷӣ, бахусус русӣ ва англисӣ яке аз забонҳои байналхалқӣ, забони технологияи нав ва интернет ба ҳисоб меравад. Аз ин лиҳоз сарвари давлат, Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон пайваста оид ба омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар баромадҳои таъкид менамояд. Ин таъкидҳо ҳар як мутахассиси соҳа ва омӯзгоронро водор менамояд, ки чиҳати самаранок намудани фаъолияти худ ҷиду ҷаҳд намуда, аз усулҳои муосир фаровон истифода намуда, натиҷаи кори худро сермаҳсул намоянд.

Тарҷума яке аз равандҳои басо мураккаб ба шумор рафта, дар ҳаёти имрӯза ва дар суҳбатҳои дипломатӣ бештар ба назар мерасад. Ҳангоми тарҷумаи маводҳои забон англисӣ ба тоҷикӣ ва ё баракс, як қатор нофаҳмиҳои грамматикӣ пеш меояд, ки тарҷумони пуртаҷриба бояд аз ӯҳдаи он сарбаландона барояд. Барои ҳалли мушкилиҳои мавҷуда, омӯзиш ва пажӯҳиши мавқеи забонҳои хориҷӣ дар ташаккул ва таҳаввули равобити дипломатии байни кишварҳо, таҳлили муқоисавии забонҳои хориҷӣ бо забони тоҷикӣ дар заминаи асарҳои нобиғаҳои ватанию хориҷӣ, мубрамият ва навҳои самараноки тарҷума дар суҳбатҳои дипломатӣ, хусусиятҳои пайдоиши наввожаҳо дар забонҳои гуногунсохт, ҷанбаҳои лингвофарҳангшиносии вожаҳои сайёҳӣ дар забонҳои муқоисашаванда, таҳлили семантикӣ структурии вожаҳои ҳешутабории забони шуғронӣ дар муқоиса бо забони англисӣ, таҳлили муқоисавии истилоҳоти соҳаи маориф дар забонҳои муқоисашаванда, таҳлили категорияи исм дар забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ, ибораҳои фразеологӣ идеоматикӣ ва мушкилоти

тарҷумаи онҳо, таълими гуфтори забони англисӣ дар мактабҳои миёна дар даврони соҳибистиклолии кишвар хеле муҳим мебошад.

Барои мисол метавон баъзе аз он номувофиқатҳои грамматикиро пешниҳод намуд:

1. Ҳангоми тарҷумаи зарбулмасалу мақолҳо тарҷумон бояд аз таъриху фарҳанги забонҳои А ва Б (яъне забони асл ва забони тарҷума) хуб бархӯрдор бошад.

There is no place like home. East or West home is best.

Хоки ватан аз тахти Сулаймон беҳтар.

У гостях хорошо, а дома лучше.

Дар ду мисоле, ки дар боло бо забони англисӣ пешниҳод намудем, дар ягон лаҳза номи «Сулаймон» қайд нашудааст, вале дар тарҷумаи тоҷикӣ зирк гардида мешавад. Агар мисоли қайдкардари бо забони англисӣ, русӣ ва тоҷикӣ муқоиса намоем ҳар се як маъно дошта, дар тарҷумаи таҳтулафзӣ хусусиятҳои қофиясозии худро гум менамояд.

2. Тарҷумаи пурқунандаи мураккаб.

Дар забони англисӣ пурқунандаи мураккаб хусусияти хос дошта, баъди феълҳои (to watch, to notice, to see, to hear) меоянд. Барои мисол: Ман дидам, ки вай чихел суруд мехонд. I saw him singing. Яъне дар ин тарҷума агар мо муқоиса намоем калимаи «чихел» тарҷума намешавад. Дар чунин мавридҳо донишҷӯён ва тарҷумонҳо хатогиҳои хеле зиёд менамоянд.

3. Дар тарҷумаи ҷумлаҳои саволи, хабарӣ ва дигар шакли ҷумла низ, шахсоне, ки забони англисӣ барои онҳо забони модарӣ нест, дар тартиби калима дар ҷумла бештар хато менамоянд.

Мисол: Онҳо дар бораи чӣ гап мезананд?

What are they talking about?

Соати чанд мо во мехӯрем?

What time will we meet at?

4. Дар забони англисӣ бештари калимаҳо агар дар вазифаи исм оянд дигар маъно ва дар вазифаи феъл оянд маънони тамоман дигар мегиранд, ки ин равандро *конверсия* меноманд.

Мисол: face - рӯй, to face – вохӯрдан,

Hand – даст, to hand – тақдим намудан,

Book – китоб, to book – банд кардан,

You have a beautiful face / I faced my friend in the street yesterday.

I have it in my hand / the teacher handed me the book.

The book is very interesting / I booked two tickets to Moscow.

5. Чи тавре ки ба мо маълум аст, ду лаҳҷаи хеле паҳнғаштаи забони англисӣ дар замони муосир амал карда истодааст, ин ҳам бошад лаҳҷаҳои амрикоӣ ва бритонёгии забони англисӣ мебошад. Тарҷумонро лозим меояд, ки аз нозуқиҳои ин ду лаҳҷа хуб бархӯрдор бошад, зеро ин метавонад дар тарҷумаи вай халаи ҷиддӣ ворид намояд.

I am getting mad. (American) I am getting angry. (English)

Дар лаҳҷаи амрикоӣ калимаи «mad» маънои ғазабнок шуданро дорад ва дар лаҳҷаи бритонёгӣ маънои девонаро. Дар чунин ҳолат Амрикоӣҳо девонаро «crazy» мегӯянд.

Аз ин сабаб баҳри омӯзиши масъалаҳои мубрами забоншиносӣ, мушкилоти тарҷума дар забонҳои муқоисашаванда ва мавқеи он дар алоқаманди бо дипломатия кафедраи мутолиоти аврупоии факултети муносибатҳои байналхалқӣ дар мавзӯи «Нақши забонҳои хориҷӣ дар ташаккул ва таҳаввули равобити дипломатии байни кишварҳо» корҳои илмӣ-тадқиқотии хешро дар солҳои 2016-2020 ба анҷом расонидааст.

Мубрамияти мавзӯи интихобшуда аз он иборат аст, ки пас аз фурупошии низоми сотсиалистӣ ва ба дастовардани истиқлолият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон омӯзишу пажӯҳиши забонҳои хориҷӣ бахусус забони англисӣ мавъеи хосса пайдо намуд. Дар ин давра Ҷумҳурии Тоҷикистон

сиёсати хориҷии «Дарҳои кушод»-ро пеш гирифта, бо як қатор кишварҳои олам муносибатҳои дучониба ва бисёҷонибаро ба роҳ монда, узви комилҳуқуқи як қатор созмонҳои байналхалқию минтақавӣ гардаид. Ин раванд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон зарурияти кадрҳои донишманди забондон ва аз сиёсати дохилӣ хабардорро ба бор овард. Айни замон дар ҷумҳури ба соҳаи сайёҳии дохилию хориҷӣ диққати махсус дода мешавад, ки ҳамаи соҳаҳоро махсусан забони англисӣ алоқаманд мегардонад. Бояд қайд намуд, ки ҳоло ҳам дар соҳаи терминалогия, махсусиятҳои грамматикӣ, усулҳои ҷадиди таълими забонҳои хориҷӣ паҳлӯҳои сарбаста ва нокушода мавҷуданд.

«Нақши забонҳои хориҷӣ дар ташаккул ва таҳаввули равобити дипломатии байни кишварҳо» ҳамчун мавзӯи тадқиқотӣ дар солҳои 2016-2020 ба 10 фасл мавриди тадқиқот қарор гирифт. Аз соли 2017 Шарипова А., Ҳочиев А. бо сабаби ба кори дигар гузаштанашон ва Дӯстова Р.К. бо сабаби марғи нобахангом аз нақшаи корҳои илмӣ-тадқиқотии кафедра берун бароварда шудаанд. Айни замон нақшаи корҳои илмӣ-тадқиқотии кафедра дар доираи 7 фасл иҷро гардид.

Мавзӯи интиҳобнамудаи кафедра мубрамияти хос дар омӯзиши нақши забонҳои хориҷӣ дар рушди дипломатияи муосир дар Тоҷикистон ва ҷаҳонро дорад.

Дар маҷмӯъ муҳаққиқони кафедра аз рӯи масоили зерин фаъолияти илмӣ-тадқиқотии хешро анҷом доданд: Нақши забонҳои хориҷӣ дар ташаккул ва таҳаввули равобити дипломатии байни кишварҳо, ки дар ҷаҳорҷӯбаи он паҳлуҳои муҳими забоншиносӣ, мушкилоти тарҷумаи дипломатӣ, хусусиятҳои пайдоиши наввожаҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ (аз рӯи маводҳои публиксистӣ), ҷанбаҳои лингвофарҳангшиносии сайёҳӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ, таҳлили семантикӣ структурии хешутаборӣ дар забони шуғнонӣ дар муқоиса бо забони англисӣ, таҳлили муқоисавии истилоҳоти соҳаи маориф дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ,

таҳлили категорияи исм дар забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ (дар асоси «Духтари оташи» Ҷ. Икромӣ), ибораҳои фразеологии идеоматикӣ дар забонҳои муосири тоҷикӣ ва англисӣ, таълими гуфтори забони англисӣ дар мактабҳои миёна.

Тадқиқоти устодони кафедра дар иҷроиши масоили интихобнамуда, мувофиқи нақша пурра иҷро шудааст. Тавре аз ҳисоботи устодон бармеояд, устодон Начмиддинов А.Ф., Шозимова Т.Д., Абдулҳаева М.Х. ва Ашурмамедова У. китобҳои дарсӣ, монографияҳо ва дастурҳои таълимӣ чоп намудаанд. Инчунин устодони дигар Назарова М., муродов Ф. ва Нурзода М. рисолаҳои номзодии худро қариб ҷамъбаст намудаанд. Дар давраи ҳисоботи устодони кафедра конференсияҳои сатҳи байналхалқӣ, ҷумҳуриявӣ ва умумидонишгоҳӣ гузаронида паҳлӯҳои мухталифи мавзӯи илмӣ-таҳқиқотии кафедра мавриди баррасӣ қарор доданд.

Вобаста ба марҳилаҳои тадқиқотии мавзӯ аз тарафи муҳаққиқони кафедра масъалаҳои зайл мавриди омӯзиш ва таҳлил қарор гирифтанд: Масоили мубрами омӯзиши лексикаи нави забони тоҷикӣ ва англисӣ, имкониятҳои забонӣ ва имкониятҳои таҷассуми навроҷаҳо дар забони тоҷикӣ, хусусиятҳои прагматикӣ амалии навроҷаҳо дар матнҳои публитсистии англисӣ ва тоҷикӣ, таҳлили сохторӣ-семантикӣ навроҷаҳои забони англисӣ ва тоҷикӣ (аз рӯи матнҳои дипломатӣ ва ҳуқуқӣ), масоили мубрами омӯзиши истилоҳоти сайёҳӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ, ҷанбаҳои назариявии омӯзиши истилоҳоти соҳаи сайёҳӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ, омӯзиши сохторҳои грамматикӣ истилоҳоти соҳаи туризм дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ, таҳлили сохторӣ-семантикӣ истилоҳоти соҳаи сайёҳӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ, омӯзиши ҷанбаҳои назариявии ҳешутаборӣ дар забонҳои муқоисашаванда, таҳлили семантикӣ ҳешутаборӣ дар забонҳои муқоисашаванда, таърихи пайдоиши вожаҳои ҳешутаборӣ дар забонҳои муқоисашаванда, хусусиятҳои этимологӣ ва фонетикӣ муқоисавии вожаҳои падар, бародар, писар бо

эквиваленти забони англисӣ ва дигар забонҳои хориҷӣ, омӯзиши ҷанбаҳои таърихии истилоҳоти соҳаи маориф дар забонҳои муқоисашаванда, таҳлили муқоисавию маъноии истилоҳоти соҳаи маориф дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ, омӯзиши хусусиятҳои лексикологӣ ва сохтори морфологии истилоҳот дар соҳаи маориф, махсусиятҳои истилоҳоти соҳаи маориф дар забони тоҷикӣ, омӯзиши ҷанбаҳои назариявии категорияи исм дар забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ, категорияҳои шахсу шумора дар забонҳои муқоисашаванда, ифодаи муайянӣ ва номуайянӣ дар забонҳои муқоисашаванда, таҳлили семантикию вазифавии категорияи исм дар забонҳои муқоисашаванда, омӯзиши ҷанбаҳои назариявии ибораҳои идеоматикӣ дар забонҳои муқоисашаванда, таҳлили сохторию семантикии ибораҳои идеоматикӣ дар забонҳои муқоисашаванда, омӯзиши сохтори грамматикии ибораҳои идеоматикӣ дар забонҳои муқоисашаванда, хусусиятҳои услубии ибораҳои фразеологӣ идеоматикӣ дар забонҳои муқоисашаванда, таълими ҳарф ва ҳичо дар синфҳои ибтидоӣ, Таълими фонетика, таълими грамматикаи забони англисӣ, таҳлили самаранокии усули анъанавӣ ва кредитӣ дар омӯзиши забони англисӣ.

ФАСЛИ I: Хусусиятҳои пайдоиши наввожаҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ (аз рӯи маводҳои публитсистӣ)

Дотсент Начмиддинов А.Ф. Дар давраи ҳисоботӣ мутобиқи нақшаи корҳои илмӣ тадқиқотӣ дар мавзӯи «Хусусиятҳои пайдоиши наввожаҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ (аз рӯи маводҳои публитсистӣ)» ба тадқиқоти илмӣ оғоз намудааст. Начмиддинов А.Ф. дар соли таҳсили 2016-2020 дар чорабиниҳои илмӣ-амалӣ ва тарбиявии ҷумҳуриявӣ, шаҳрӣ ва донишгоҳи фаъолна иштирок намуда, сарбории таълимӣ ва илмии худро барзиёд иҷро намудааст.

МУҲИМТАРИ НАТИҶАИ ИЛМӢ-ТАДҚИҚОТИИ

Дар баҳши иҷроиши нақшаи корҳои илмӣ-тадқиқотӣ дар соли 2016-2020 корҳои зиёде анҷом дода шудаанд. Баррасии ҷанбаҳои ҷудоғонаи нақшаи илмӣ-тадқиқотӣ дар рафти кори конфронсҳо, мизҳои мудаввар, семинарҳо ва баромад дар хориҷи кишвар дар конфронсҳои сатҳи донишгоҳӣ, ҷумҳуриявӣ, байналмилалӣ ба таври алоҳида тақвият ёфтанд.

I.1. Масоили муҳими омӯзиши лексикаи нави забони тоҷикӣ ва англисӣ .

Раванди бозсозии сиёсӣ ва иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 90-уми асри XX, таъсири бузурге ба забони тоҷикӣ расонид, пеш аз ҳама ин равандро метавон дар қисмати луғавӣ ва зерқисмати воҷасозии забон мушоҳида намуд. Дар замони муосир забони тоҷикӣ чун дигар забонҳо ҳолати «такопӯи неологӣ»-ро паси сар намуда истодааст. «Такопӯи неологӣ»-и ду даҳсолаи охир дар забони ВАО, мунаққиди адабӣ, ки зуд ба тағйироти ҳаёти ҷамъиятӣ ва забонӣ эътино мекунад, ба таври равшан инъикос ёфтааст. «Забони ВАО маркази он равандҳое мебошад, ки дар он қисматҳои гуногуни забони тоҷикӣ, шурӯъ аз вожаҳои қисмати олии забонӣ то ба миёна ва элементҳои содакунандаи забон баён мешавад.» [6,4].

Дар забони муосири тоҷикӣ барои ифодаи вожаҳои нав истилоҳи наввожа (неологизм) истифода мешавад. Наввожа гуфта калимаҳои менаманд, ки онҳо аслан нав, ё аввалин маротиба пайдошуда ва ё аз дигар

забонҳо иқтибос шудаанд. Инчунин вожаҳое мавҷуданд, ки онҳо дар забони адабӣ як муддат истифода шуда, пасон бо маънои нав зухур менамоянд ё вожаҳое мавҷуданд, ки як муддат дар забони оддӣ амал менамояд ва ба забони расмӣ мегузарад, чунин вожаҳо низ дар забон вазифаи наввожаро иҷро менамоянд ва қайд кардан ба маврид аст, ки ин равад дар забони англисӣ хело фаъол маҳсуб меёбад.

Бояд қайд намуд, ки дар соли ҳисоботи рисолаи номзиди худро дар Шӯрои дифои Донишгоҳи Славиянии Русияву Тоҷикистон ҳимоя намудам.

1.2. Имкониятҳои забонӣ ва имкониятҳои таҷассуми наввожаҳо дар забони тоҷикӣ.

Пас аз бадастовардани Истиқлолияти давлатӣ ва ба расмият шинохтани Ҷумҳурии Тоҷикистон, забони тоҷикӣ низ мақоми давлатӣ гирифта, яққатор омӯзишу пажӯҳиши навро тақозо намуд. Ин раванд барои ифодаи соҳаҳои мухталифи забонӣ заминаи тавлиди вожаҳои навро фароҳам овард. Омилҳои асосии тавлиди вожаҳои нав дар забони тоҷикӣ, дар даҳсолаи охири асри XX ва даҳсолаи аввали асри XXI-ро метавон чунин пешниҳод намуд:

а) ба даст овардаи Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон: артиш «армия», «army», афсар «офицер», «officer», аҳзоб «партии», «parties», барқия «телеграмма», «telegram», баст «смена; ставка», «gate, time», бухорӣ «печка», «stove, heater», бунгоҳ «пункт», «station», вомбарг «заём», «loan», дафтар «кабинет», «study, office», идропули «стипендия», «scholarship», иҷлосия «сессия», «session», коргардон «режиссёр», «director, producer», қатора «поезд», «train», осорхона «музей», «museum», шиноснома «паспорт», «passport», оҳангсоз «композитор», «composer», мағоза «магазин», «store», муҳосиб «бухгалтер», «bookkeeper», сарнишин «лётчик, пилот» «pilot»:

Бинобар ин Тоҷикистон бояд артиши миллии хешро дошта бошад. (Поэтомu Таджикистан должен иметь своя национальная армия. That's why

Tajikistan must have its own army.) (Чумхурият, 09.04.1992). Ин кас яке аз афсарони фаъоли ихтисосманди мо, - лейтинанти калонро муаррифӣ намуда гуфт ӯ. (Этот человек является одним из квалифицированным офицером нашей армии, - старшего лейтинанта представил он. This is one of the skillful officer in our army- he introduced the senior lieutenant.) (Садо и мардум, 27.04.1994). Вомбарг – коғази баҳодорест, ки аз вомгузории пули дорандаи он ва бозгардони пули дорандаи он ва бозгардони он бо фисаду вақти муайян шаҳодат медиҳад. (Облигация – это ценная бумага, по которой ее владельцу выплачивается доход (за год или иной период времени) в форме процентов или выигрышей. Loan is a valuable paper from which its owner takes profits) (Чумхурият, 24.04.1992). Оҳангсоз Фирӯз Баҳор опера-балети хеш «Мақоми ишқ»-ро, ки дар тиётури Самарқанд ба сахна гузошта буд, ҳамин асарашро ба тиётури Душанбе пешниҳод намуд. (Композитор Фируз Бахор свою оперу-балету под называемой «Муза любви» поставил в сцену в Самаркандский театр. Composer Firuz Bahor put his performance by name of “Love muse” on the stage of Samarkand Theatre.) (Адабиёт ва санъат, 04.06.1992). Аз таъсиси осорхонаи оҳангсози маъруфи тоҷик Шаҳидӣ солҳо сипарӣ мешавад. (С тех пор, когда открылся музей таджикского композитора Т. Шахиди истекли многие годы. Since opening the museum of Tajik composer T. Shahidi has passed many years.) (Чумхурият, 13.02.1992). Охир, дар шиносномаҳои мардум миллаташон тоҷик зикр шудааст. (Ведь, на паспортах граждан их национальности отмечен словом «таджиком». As we know in the citizens' passports their nationality are mentioned “Tajik”) (Чумхурият, 23.01.1992). Бо қарори Девони Вазирони Тоҷикистон саруправленияи назорати гумруки чумхурият таъсис ёфт. (Постановлением Правительство Таджикистана учреждено Управление таможенного контроля. By the decision of the government of the Republic of Tajikistan customs office was organized.) (АС, 06.02.1992). Ҳоло барои нест кардани хашароти зараррасон адвияҷот намерасад. (Теперь не

хватает яды для уничтожение вредных насекомые. Nowadays the poison is not enough for destroying harmful insects.). (Чумхурият, 22.02.1995). Дар натиҷаи сукути ҳавопаймои бесарнишин касе осеб надидааст. (В результате катастрофа бесплотного самолета никто не пострадал. At the result of the incorporeal plane's aircrash nobody injured.) (Чумхурият, 31.01.2002).

б) Рушди илму техника: компьютер «Computer», принтер «printer», Интернет «internet», дивиди (DVD), сиди (CD), дискет «diskette, floppy disk» (заимствование); мушак «мышка», (mouse), шабака «сеть», (network), сомона «сайт», (site), мавҷгир «антенна» (aerial, antenna) ... (кальки):

Дар маркази ноҳияи калон ҳамагӣ як компьютер аст ва он ҳам войрон. (В центре крупного района существует всего один компьютер, и то не работает. There is only a computer in the centre of a big district and that one does not work.) (Қ.12.01.2002). Ба вилоят иловатан 12 компьютер, 2 адад принтер фиристода шуд, аммо ... (В область было отправлено еще 12 компьютер и 2 принтера. 12 computers and 2 printers were sent to the region.) (Омӯзгор, 14.07. 1999). Дар семинар қайд карда шуд, ки шабакаи Интернет алоқаи ғаврии Тоҷикистонро дар сонияҳои башумор ба ҳамаи мамлакатҳои дигари ҷаҳон таъмин карда метавонад. (В семинаре было подчеркнута, что сеть Интернет в считанные секунды может соединить Таджикистана с любой точкой мира. It was mentioned in the seminar that internet network can connect Tajikistan with any parts of world in no time.) (Қ.22.01.2002).

в) бозсозии сиёсию иҷтимоӣ: бозсозӣ «перестройка», (reconstruction), қарахтӣ «застой», (stagnation), ошкорбаёнӣ «гласность», (publicity), раъйпурсӣ «референдум», (referendum):

Бозсозӣ гуфтани ғап баҳри инсон шуд завол,

Беҷавоб аз баҳри мардум гӯиё омад савол. (Как безответный вопрос, пришла к нам перестройка. Reconstruction came to us as an answerless question.) (АС, 20.01.1994, сах.2). ... кас ҳайрон мешавад, ки чаро мақомоти

телевизион равандҳои хуби ошкорбаёнқуниро поймол мекунад. (Просто удивительно, что почему телевизионщики нарушают процесс гласности. Just surprisingly, why the workers of TV network break the process of publicity) (Қ., 23.01. 1993).

г) густариши алоқаҳои фарҳангӣ ва иқтисодӣ: дабир «секретарь», (secretary), даргирӣ «противостояние», (opposition), дафтар «кабинет», (study, office), додгоҳ «прокуратура», (prosecutor's office), қиф «сумка», (bag), мақула «категория», (category):

Дар ин даргирӣ ду нафар аз ҷангиёни Толибон ҳалок ва чаҳор тани дигар захмӣ шуд. (В этом противостоянии два боевики из группы Талибан были убиты, а четверо ранены. In this opposition two of Tolibon members were killed and four were wounded)(СМ.,1997). Маҷмаи умумӣ дар соли 1996 аз Дабири кулли СММ хост, ки ин миссияи васеъро дар захираҳои мавҷуд маблағгузорӣ кунад. (АС. 09.09.1999, саҳ.2). Общая ассамблея в 1996 г. потребовала от Генерального секретаря ООН полного инвестирования данную миссию. In 1996 General assembly claimed from General Secretary of UN completely investing of the following mission.

I.3. Хусусиятҳои прагматикии амали наввожаҳо дар матнҳои публитсистиин англисӣ ва тоҷикӣ.

Забони англисӣ чун дигар забонҳои рӯи олам доимо дар раванди тағйирёбӣ қарор дорад. Вожа чун як қабати фаъоли забон бештар инъикосгари тағйиротҳои иҷтимоӣ фарҳангӣ мебошад. Аз ин хотир вожаро «оинаи ҳаёт» ном ниҳодаанд.

Дар забони англисии муосир як қатор усулҳои ба монанди усули аффиксӣ (affixation), мураккабқунӣ (compounding), табдилдиҳӣ (conversion), ихтисора (shortening), сифатшавӣ (adjectivized), исмшавӣ (substantivized), усули лексико-семантикӣ, омезиши овозӣ, интиқоли зада дар калима (фонологӣ) мавҷуданд, ки барои тавлиди калимаҳои нав мусоидат менамоянд.

Истифодаи пешванду пасванд яке аз роҳҳои фаъоли наввожасозӣ ба ҳисоб меравад ва наввожаҳои бо ин усул тавлидшуда анқариб 24% наввожаҳои забони англисиро ташкил медиҳанд. Хусусияти хоси ин усулро дар самти истилоҳотсозии илмӣ низ мушоҳида намудан мумкин аст.

Аз гуфтаҳои боло метавон хулоса намуд, ки ягон забони рӯи дунё наметаводанд бидуни навожа арзи ҳастӣ намояд. Наввожаҳо қисмати фаъоли забон ба ҳисоб рафта, доим омӯзишу пажӯҳиши навро тақозо менамояд.

I.4. Таҳлили сохторӣ-семантикии наввожаҳои забони англисӣ ва тоҷикӣ (аз рӯи матнҳои дипломатӣ ва ҳуқуқӣ).

Дар забоншиносии муосири дунё якҷанд назарияи навтарини лингвистӣ нисбат ба неологизмҳо ибраз гардидааст, ки он ҳам, ба ақидаи Т. П. Попова, «шартист»: а) услубӣ; б) равонозабоншиносӣ (психолингвистӣ); в) луғатнигорӣ; г) воқеӣ; ғ) қолабӣ – таркибӣ; д) мушаххасан муайяни таърихӣ [11, 85].

а. Назарияи услубии неологизмҳо. Тарафдорони назарияи услубии неологизмҳо ақида доранд, ки барои муайян кардани ҳудуди неологизмҳо бояд танҳо ҷиҳати услубии онҳо ба назар гирифта шавад. Ба таври дигар, калима ҳамон вақт нав ҳисоб меёбад, ки тозагии он танҳо дар қабати муайяни услубии забон эҳсос гардад. Маҳз чунин гурӯҳбандии неологизмҳо дар бисёр сарчашмаҳои мӯътабар таъкид гардидааст. Баъзе аз муҳаққиқон «сифатан нав будани калимаро меҳвари асосӣ ва мафҳуми аслии неологизм» донанд [7, 99], бархи дигар дарку эҳсоси ҷадидиятро дар он меёри асосии неологизмҳо мешуморанд [5, 12], гурӯҳи сеюм бошад, аломати асоситарини неологизмро дар тозагии хронологии онҳо мебинанд. Пайравони ин гурӯҳи охир боварӣ доранд, ки неологизмҳо «аломати махсуси замонӣ доранд, ки дар худ навигариро таҷассум намуда, дар шаклҳои ғайримуқаррарии забон зухур мекунанд» [12, 22].

Нишонаи навӣ дар воҳидҳои ба тозагӣ дар забон падидомада шарт аст, зеро ки ин аломат ҳамеша моҳияти неологизмҳоро муқаррар мекунад, аммо аломати мазкур меъёри ягонаи чунин вожаҳо шуда наметавонад. Сабаби онро муҳаққиқон чунин шарҳ додаанд:

Аввалан, моҳияти навӣ дар неологизмҳо то ҳол дар пояи зарурӣ мушаххас нагардидааст ва он таҳқиқоти амиқтарро тақозо дорад. Дар вақти таҳлил ин нишона (навӣ, тозагӣ) «ба даст намеояд», чунки он воҳиди ягонаи аниқӣ ченкунӣ ва тавсифи мушаххасро надорад [7, 100].

Дигар ин, ки эҳсоси тозагӣ ва навии воҳиди забон мутлақан ҳодисаи субъективии забон аст. Он чӣ, ки ба як шахс нав менамояд, барои соҳизабони дигар мумкин аст кӯҳна, муқаррарӣ бошад. Дар тадқиқи воҳидҳои забон субъективияти эҳсосоти навии соҳибони забон ҳамчун «сирф хосияти фардии ҳар як шахс» таъкид шудааст: пайдоиш ва аз байнравии эҳсосоти навӣ «дар қабул кардани калима ба маълумотнокӣ, завқ, кайфият ва забондонии қабулқунанда вобастагӣ дорад» [9, 245]. Муҳаққиқи рус Р. Ю. Намитокова низ ҳамин ақидаро дастгирӣ карда, изофа мекунад, ки дар баробари ин доираи соҳибони забон, ки ин ё он калимаро нав мешуморанд, бояд хеле васеъ бошад [10, 7]. Барои ҳамин ҳам, аз ҷониби муҳаққиқони мазкур пешниҳод шуда, ки мувофиқи он бояд барои муайян кардани мавқеи навии калимаи муайян бозпурсӣ ё раъйпурсии умумӣ гузаронда шавад. Албатта, чунин пешниҳод асоси воқеӣ надорад ва ба амал баровардани он ҳам дар ягон забони мушаххас аз имкон берун аст.

Сеюм, нишонаи навӣ ғолибан ба аломатҳои муайян ё номуайян будани воҳиди забон, ба дараҷаи истеъмол ва захираи ғайрифайол будани он таъяс мекунад. Барои ҳамин, гоҳо ба қатори неологизмҳо на танҳо калимаҳои ба тозагӣ пайдошуда, балки вожаҳои номаълуми кӯҳна ва таърихан маҳдудшударо низ дохил мекунанд.

Чорум, эҳсоси навии калима дар ҳолати истеъмоли фаъоли он, ки дар қолаби калимасозии маъмул ва шакли маъноии сермахсул ба вучуд омадааст, зуд аз байн меравад. Масалан, вожаҳои бозсозӣ, ҳавопаймо, рӯзнома, ҳафтанома ва монанди инҳоро номбар кардан мумкин аст, ки имрӯз ба вожаҳои маъмули забонамон табдил ёфтаанд.

Гуфтаҳои боло шаҳодат бар онанд, ки аломати навӣ ё тозагӣ яке аз нишонаҳои неологизмҳо мебошад, на нишонаи муайянкунандаи мутлақи он.

б. Назарияи психоллингвистии неологизмҳо. Ин назарияи олимону устодони Донишгоҳи Твери шаҳри Твери Русия мебошад. Мувофиқи он неологизм чунин калимае шуморида мешавад, ки он пештар дар нутқи фардии соҳибони забон дучор наомада бошад. Дар ин ҷо ҳам суҳан аз навигарии субъективӣ ва фардии неологизм меравад. Соли 1998 аз тарафи муҳаққиқони донишгоҳи номбурда бо мардуми соҳаи кори гуногундошта таҷрибаҳо гузаронда шуд, ки дар натиҷа аз осори адибони садаи XIX ҳамагӣ шаш «неологизм» пайдо гардид ва аҷибаш ин буд, ки ин калимаҳо кайҳо ба қатори архаизмҳо дохил шуда буданд [11, 9 – 101].

в. Назарияи луғатшиносӣ. Тарафдорони ин ақида бар онанд, ки неологизмбояд дар фарҳангҳо дарҷ нагашта бошад, ҳамин ки он калима ба фарҳанг дохил гардид, аллақай неологизм нест. Ин ақидаро донишмандони ғарб, бахусус, забоншиносони Англияву Фаронса дастгирӣ мекунанд. Муҳаққиқони фаронсавӣ ба луғатҳо нав вожаҳои маъноиро, ки дар қолаби калимаҳои кӯҳна пайдо шудаанд, дохил намуда, бо ин амал гӯё хатояшонро ислоҳ кардаанд.

Дар муқобили чунин муйянкунии яктарафаи неологизмҳо далелҳои зеринро овардан мумкин аст:

Аввалан, ба ин тариқа муайян намудани калимаҳои нав ба шарте имкон дорад, ки он забон соҳиби хат бошад, ва неологизмҳои он сабт шуда

бошанд. Забонҳои бехат, гӯё умуман неологизм надоранд, ё дошта бошанд ҳам, муқаррар кардани онҳо ғайри имкон аст.

Дигар, сабти калимаи нав дар луғатҳо аз мавқеи луғатнигории кишвар вобастагӣ дорад. Агар луғатнигории ягон забон ҷадидан оғоз шуда бошад, муайян кардани вожаҳои тозаи он дар байни калимаҳои мавҷуда хеле мушкил аст. Гузашта аз ин, баъзе калимаҳои аз қадим мавҷуда, ба сабаби он ки ба қонуниятҳои маводи луғатномаи сохташуда мувофиқат намекунанд, мумкин аст аз тарафи луғатнигорон тасодуфан ё қасдан сабт нагарданд.

Дар ин сурат, мавҷудият ё дарҷ нагардидани калима дар луғат яке аз усулҳои мақсадноки зоҳиршавии неологизмҳо ҳисоб мешавад, аммо на ҳамчун нишона ё аломати асосӣ ва ягонаи онҳо.

г. Назарияи денотативӣ – воқеии неологизмҳо. Ин назарияи ниҳоят густаришёфтаи забоншиносии рус аст. Тарафдорони ин равия даъво доранд, ки неологизм бояд танҳо воқеият, мафҳуми нав бавучудомада ва нав кашфгардидаро ифода намояд. Ба ақидаи пайравони ин назария неологизмҳо аз ҷумлаи чунин «навъи луғатҳоеанд, ки барои тасвир кардани ашёи нав ё ифодаи воқеияти тоза ба амаломада сохта шудаанд» [1, 69].

Норасоии ин назария дар он аст, ки дар он омилҳои дохилизабонии пайдоиши неологизмҳо (майли соҳибзабон дар ифодаи мутантанӣ, муассирӣ, фасоҳат, монандкунӣ, номгузорӣ) ва чунин нуктаеро, ки неологизмҳо метавонанд воқеият ва мафҳумҳои гуногунро аз лиҳози навигарӣ ифода кунанд, ба инобат гирифта нашудааст.

Неологизмҳое, ки ҳақиқатан дар ифодаи ашё ва мафҳуми нав пайдо шудаанд, дар забони тоҷикӣ ҳам хеле зиёданд. Бозсозӣ ва Истиқлол вожаҳои нави хеле зиёдеро ба миён оварданд, мисли биржа, ваучер, пудрат, спонсор (сарпараст), сахмия, музояда ... ва ғайра:

Биржаи мулку моликияти ҚТ 20-уми сентябри соли 2002 аз тариқи музояда сахмияҳои ба давлат тааллуқдоштаи ҷамъиятҳои сахҳомиро ба фурӯш мегузорад (Ҷумҳурият, 20.08. 2002).

Дар баробари ҳамин калимаҳои нави низ пайдо гардиданд, ки онҳо мафҳумҳои воқеии қаблан маълумбударо ифода карда, номи умумӣ эътирофшударо низ доштанд: спикер (раиси палатаи намоёндогон дар давлатдорӣ баъзе кишварҳо), **бунгоҳ** (пункт): бунгоҳи тиббӣ, табобатгоҳ (санатория)...

Дар ин назария таҳти истилоҳи неологизм ҳамеша ифодаи мафҳум ё ашёи нави тоза дар назар дошта шудааст, барои ҳамин ҳам он танҳо як қисми неологизмҳои воқеан дар забон мавҷударо дар бар гирифта метавонад.

ғ. Назарияи сохтори таркиби овозии неологизмҳо. Тарафдорони ин назария чунин ақида доранд, ки неологизмҳо ҳатман сохтори овозии аз калимаҳои дигар фарқкунандаро бояд дошта бошанд. Ин воҳидҳо қолабҳои овозии ҷамоҳанг, ба ҳиссаҳо ҷудонашаванда дошта, аз рӯи миқдор каммаҳсул ва маҳдуд мебошанд. Ба ин қатор аксар вақт калимаҳои нави пайдошудаи газ (аз хаоси юнонӣ), кодак (калимаи тақлиди овозӣ), лавсан (ихтисора аз ибораи русии лаборатория высокомолекулярных соединений АН) -ро мисол меоранд. Луғатшиноси рус Н.З. Котелова чунин воҳидҳоро ҳамчун мисол барои далели ғалат будани назарияи мазкур истифода кардааст. Ба ақидаи вай онҳо хосиятҳои ҷудогонаи доирашон маҳдуди неологизмҳоро ифода мекунанд, на аломатҳои умумиятдодашудаи онҳоро. Чунончи, хосиятҳои иқтибосӣ (газ), ихтисора (лавсан) ва тақлиди овозӣ будан (кодак) [4, 19] дар мисолҳои зикршуда аз ҳамин қабиланд.

Тарафдорони ин назарияи хеле маҳдуди неологизмҳо ба феҳристи луғати нави калимаҳои сермаҳсули муқаррариро, ки онҳо дар асоси марфемаҳои маъмул сохта шуда, ба соҳибони забон маълуманд ва дар

вақти зарурӣ метавонанд дар асоси онҳо вожаҳои нав созанду аз онҳо истифода баранд, дохил намеkunанд.

Назарияи сохтори таркиби овозии неологизмҳо дар байни муҳаққиқон эътирози зиёдеро ба миён овардааст. Муҳолифони он ақида доранд: Аввал, неологизмҳои овардашуда ва ба онҳо монанд ба тариқи сунъӣ сохта шудаанд. Ин навъ луғатҳо дар нутқи маъмулӣ кам вомехӯранд ва зоҳиран ба онҳо нависандагони осори тахайюлӣ (фантастикӣ) ва онҳое, ки ба масъалаи луғати сунъӣ машғуланд, саруқор доранд (мас. дрион – киштии кайҳонии хаёлӣ, гуолла – як навъ бемории аҳолии сайёраҳои гайризаминӣ).

Дуюм, мафҳуми неологизм ҳамчун калимаи шаклан, таркибан ва мазмунан мутлақо нав ба қонуният ва меъёри забонҳо (ҳамчунин забони тоҷикӣ) мувофиқат намекунад, зеро аксари калимаҳои забон сермаъно ва серистеъмол буда, ҳамнишинии густурда ва сохтори хосаи худро доранд ва калимаи нав ҳам бояд ба ин қонунҳо мувофиқ бошад.

Сеюм, аксарияти мутлақи неологизмҳои забонро, ба миқдори зиёди иқтибосҳо нигоҳ накарда, калимаҳои сохта ташкил медиҳанд, ки ба воситаи калимасозии хос – яъне ба воситаи қолабҳои маъмулу шинохташудаи забонсохта шудаанд, ки ба сохтани калимаи нодири шаклан ва таркибан нав эҳтиёҷ намемонад.

Чаҳорум, «аз ҷанбаи назариявӣ, чунин калима набояд вучуд дошта бошад» [5, 2], зеро дар ташкили онҳо танҳо морфемаҳои шаклсози грамматикӣ иштирок меkunанд, реша ва асоси онҳо бошанд, аз маъно орианд. Ин навъ калимасозӣ хоси аксари забонҳои оилаи ҳиндуаврупоӣ нест. Аксари муҳаққиқони дунё бар онанд, ки вазифаи номинативии калимаҳои аксари забонҳои муосир ба асосноккунии маънои воқеии онҳо вобаста аст.

д. Назарияи таърихиимушаххас. Намояндагони ин назария замон ва фазои забонро асоси меъёри мавҷудияти неологизмҳо мешуморанд.

Аломати «навӣ», «навигарӣ», ки ғолибан барои муайян кардани неологизмҳо ҳамчун асос интиҳоб шудааст, бояд аз нуктаи назари вақт ва фазои забон мушаххас гардад [4, 12]. Ин ақида дар муқаррар намудани мафҳуми неологизм маълумоти дақиқ дода метавонад. Гап дар сари он аст, ки «мафҳуми неологизм ҳодисаи нисбии таърихро ифода мекунад» [2, 91], барои ин ки он равшан зоҳир гардад, ба он нишондиҳандаҳои мушаххас лозиманд. Ба ибораи дигар меъёри неологизмҳоро дар асоси нишонаҳои мушаххас муқаррар намудан даркор аст.

Нишондиҳандаи аввалин аломати замони дар он ифодашуда буда метавонад. Ба неологизмҳо калимаҳои бояд дохил шаванд, ки дар як давраи муайяни таърихии забон зухур ёфта, дар давраҳои қаблӣ вучуд надошта бошанд. Барои ҳамин муайяну таҳлил кардани онҳо аз рӯи ҳар давраи муайяни таърихӣ мумкин мегардад. Масалан, неологизмҳои садаи XIX, солҳои 20-уми асри XX, 70-80-уми қарни XX ва ғайра.

Омили муайянкунандаи дигари неологизмҳо ин фазои забон, яъне қабату доираҳои истеъмолии он аст. Вобаста ба ин, нишондиҳандаҳои навии вожаҳо аз рӯи чадвали зайл муайян карда мешаванд:

- а) нав барои аксар (ҳама, баъзе) забонҳо;
- б) нав барои забони муайяни миллӣ;
- в) нав барои забони адабӣ;
- г) нав барои қабати мушаххаси забон (системаи истилоҳоти муайян, жаргон, лаҳҷа ва ба инҳо монанд);
- ғ) нав барои забон ё барои нутқ.

Омили муайянкунандаи сеюм навҳои воҳидҳои нави забон мебошад. Он ба дараҷаи бештар дар муқаррар намудани неологизмҳо зарур аст. Калима ва ё воҳиди фразеологӣ метавонанд маънои навро соҳиб шаванд (неологизми маъноӣ), шакли нав гиранд (неологизмҳои луғавӣ) ё ҳар дуяшро якҷоя дар бар гирад, яъне калимаи шаклан нав бо маънои воқеии нав далолат кунад.

Аз ин нуқтаи назар, неологизмҳо (неологизмҳо) калима, маъноҳо ё идиомаҳоеро номидан мумкин аст, ки дар забони муайян, қабатҳои забон ва доираи забон ба вучуд омадаанд ва дар ҳамон забон, қабатҳо ва доираи он пештар вучуд надошта будаанд [4, 22].

Ин омилҳои муайянкунандаро истифода намуда, неологизмҳоро дуруст, аниқ ва воқеӣ муқаррар кардан мумкин аст. Инак, исми бизнес ба забони тоҷикӣ аввалҳои солҳои навадум чун неологизм ворид гардид, аммо дар забонҳои англисӣ русӣ дар давраи мазкур ин вожа маъмул буд; гардиш ё истгоҳ дар забони адабии тоҷикӣ калимаҳои нав набуданд, аммо дар забони гуфтугӯӣ неологизманд.

Ин назарияи неологизмҳо аз тарафи аксари забоншиносони дунё қабул гардидааст ва мо ҳам минбаъд дар ин кори худамон беш аз ҳама бо он така намуда, неологизмҳои забони тоҷикиро аз рӯи ин меъёри мушаххас таҳлил мекунем.

Мувофиқи ин назария ба ҷумлаи неологизмҳо калимаҳои «аслан наве, ки аввалин бор сохта шудаанд ё иқтибос гардидаанд ва калимаҳое, ки дар забон қаблан ҳам вучуд доштанд, аммо ё доираи истеъмоли хеле маҳдуд (дур аз забони адабӣ) доштанд, ё дар як давра аз истеъмол баромада аз нав барои истифода баргаштаанд ва ё вожаҳои бо роҳи калимасозӣ аз калимаҳои мавҷудай забон дар қолаби маъмул нав сохта шудаанд» [1, 7] дохил мешаванд.

Дар забоншиносии муосири тоҷикӣ масъалаи наввожаҳо ҳамчун унсури муҳим ва мухтори луғатшиносӣ то солҳои охири асри XX зери таҳқиқоти махсус қарор нагирифта буд. Дар солҳои охир омӯзиш ва тадқиқи ҷиддӣ дар ин соҳа ба амал пайваست гардида истодааст, аз он ҷумла, доир ба он як монография ва якчанд мақолаи илмӣ бахшида аст (8). Аз таҳлили таҳқиқоти ба неологизмҳо бахшидашудаи забоншиносони тоҷик ба хулосае омадан мумкин аст, ки муҳақиқони тоҷик, сарфи назар аз дараҷаи тадқиқи ин масъала, асосан назарияи таърихии машаххасинеологизмҳоро эътироф

мекунанд. Махсусан, таҳқиқоти солҳои охир, ки ба забоншинос М. Музофиршоев мансубанд, пурра таҳти ақидаҳои назарияи номбурда қарор доранд.

I.5. Ҷамъбаст ва натиҷагирии тадқиқот.

Дар маҷмӯъ вазифаҳои дар нақшаи илм гузошташуда ҳамагӣ иҷро гаштанд ва кори таҳқиқотӣ-илмӣ дар мавзӯи тасдиқшуда идома дорад.

Дар ин муддат аз рӯи мавзӯи тадқиқнамуда корҳои мушаххасро анҷом додааст. Аз он ҷумла доир ба мавзӯи тадқиқотии хеш маводҳои заруриро ҷамъ намуда, ҷиҳати омода намудани рисолаи докторӣ ҳаракат намуда истодааст.

ХУЛОСА

Фаъолияти таълимӣ, илмӣ-методӣ ва тарбиявии Начмиддинов А.Ф. дар давраи ҳисоботӣ 2016-2020 хуб ба роҳ монда шуд. Дар бахши таълим, дар ин давра нақшахоро барзиёд иҷро намуда, дар бахши илм ба ҷамъоварӣ намудани маводҳо доир ба фаслҳои гуногуни тадқиқотҳои илмӣ худ, нашри мақолаҳо, омода намудани дастурҳои таълимӣ ва методӣ, китобҳои дарсӣ, иштирок дар чорабиниҳои тарбиявӣ, илмию сиёсӣ фаъолият намуд. Ҳамчун натиҷа, роҷеъ ба фаслҳои ҷудогонаи мавзӯи илмӣ хеш як силсила мақолаҳои илмӣ, илмӣ-методӣ, монографияҳо ва китобҳои диарсӣ дар нашрияҳои гуногун ба ҷоп расонид.

ФАСЛИ II: Чанбаҳои лингвофарҳангшиносии сайёҳӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ

Дотсент Шозимова Т.Д. Дар Тоҷикистони соҳибистиклоли мо омӯзиш ва паҳншавии забони англисӣ мақоми ҷашмрасе дорад. Барномаи махсус аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурӣ оид ба тақмили омӯзиши забони англисӣ барои солҳои 2004- 2014 таҳия гардида, дертар он то соли 2020 дароз карда шуд.

Инчунин, таълими забони англисӣ дар ҳар даври замон омӯзиш ва методҳои хоси худро дорад. Таълим ва омӯзиши забони англисӣ, низ таърихи дуру дароз дорад ва то имрӯз марҳалаҳои гуногуни тараққиётро аз сар гузаронидааст. Мақсади асосии омӯзиши забони англисӣ ин ташаккули малакаҳои дониши таҷрибавии забон буда, ҳамчун воситаи робитаи хаттӣ ва шифоҳӣ дар фаълияти шахсӣ, дар донишҷӯи лексикаи зарурӣ, лексикаи истилоҳотӣ мебошад.

Муҳимтари натиҷаи илмӣ-тадқиқотии

Дар баҳши иҷроиши нақшаи корҳои илмӣ-тадқиқотӣ дар соли 2016-2020 корҳои зиёди анҷом дода шуданд. Баррасии чанбаҳои ҷудогонаи нақшаи илмӣ-тадқиқотӣ дар рафти кори конференсҳо, мизҳои мудаввар, семинарҳо ва баромад дар факултет дар конференсҳои сатҳи донишгоҳӣ, ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ алоҳида тақвият ёфтаанд.

Мутобиқи нақшаи корҳои илмӣ-тадқиқотӣ дар мавзӯи «Чанбаҳои лингвофарҳангшиносии сайёҳӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ» фаъолияти илмиро пеш бурда, тибқи нақшаи тасдиқшуда марҳила ба марҳила омӯхтани масоили зеринро ба нақша гирифта Шозимова Т.Д. фаъолият намуд.

II.1. Масоили мубрами омӯзиши истилоҳоти сайёҳӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ.

Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Мухтарам Эмомалӣ Раҳмон соли 2018-ро соли рушди саҳёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ эълон намуд. Дар ин давра дар кишвар

як қатор инфрасохтори соҳаи сайёҳӣ ба қор шурӯъ намуд. Бояд қайд кард, ки дар радифи рушди соҳаи сайёҳӣ дар кишвар терминалогияи соҳа низ рушд меёбад.

Истилоҳоти сайёҳӣ ба талабот ва имконоти истифодабарандаи фаъол хеле алоқаманд буда, аз нуқтаи назари навоарӣ забонро аз ҳар ҷиҳат тақвият медиҳад. Дар даҳсолаи охир иқтибосот ва вожаҳои терминҳои гуногуни соҳаи сайёҳӣ дар забони адабии тоҷикӣ ва англисӣ хеле рушд ёфт. Дар ин марҳила мо кӯшиш намудем, ки маълумоти заруриро ҷамъ оварда, масъалаи ҷойдоштаро таҳқиқ намоем.

II.2. Ҷанбаҳои назариявии омӯзиши истилоҳоти соҳаи сайёҳӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ.

Забон як системаи мураккабест, ки мувофиқи қоидаҳо ва қонунҳои худ амал ва такмил меёбад. Бо вучуди он ки мо дар асри ҷаҳонишавӣ ва ҷомеаи иттилоотӣ зиндагӣ мекунем, мушкилоти забони англисӣ ҳамчун як шакли муошират аҳамияти худро гум накардааст.

Дар ин марҳила як ҷанбаи таҳлили иқтибосоти забони англисиро дар соҳаи сайёҳӣ баррасӣ мекунем. Алоқамандии лексика ва фарҳанг дар асоси таҳлили азхудкунии забони англисӣ дар соҳаи сайёҳӣ, аз намунаҳои лексикаи марбут ба соҳаи туризм сурат мегирад.

Пеш аз он ки ба таҳлили иқтибосот шурӯъ намоем, мо мафҳуми асосии иқтибосро ба ёд меорем, ки мувофиқи луғати энциклопедии забонӣ, иқтибос як унсури забони хориҷие мебошад, ки дар натиҷаи робитаи забон аз як забон ба забони дигар мегузарад ва инчунин раванди гузариши унсури як забон ба забони дигар навишта шудааст.

Сабабҳои асосии пайдоиши иқтибосҳо дар забони англисӣ дар соҳаи сайёҳӣ, ба назари мо, зарурати ворид намудани мафҳумҳои нав, инчунин рафъи полисемияи истилоҳҳои мавҷуда мебошанд.

Дар луғати тафсирии “Ларусси хурд” мо таърифи зеринро пайдо мекунем: “Англисизм ифода, тавсифи гардиши забони англисӣ аст, ки аз забони англисӣ сарчашма мегирад” навишта шудааст.

Аммо ҳангоми истифодаи ин калима бояд этимологияи онро ба назар гирифт, зеро таҳлилшаванда ҳам дорои маънои маҳдуд ва ҳам коннотивативӣ буда метавонад.

II.3. Омӯзиши сохторҳои грамматикӣ истилоҳоти соҳаи туризм дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ.

Омӯзиши сохторҳои грамматикӣ истилоҳоти соҳаи туризм дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ хеле душвор аст.

Калимаҳои англисӣ баъзан дар забони фаронсавӣ истифода мешавад, ки онҳоро метавон иқтибос ном нагирифт, зеро онҳо дар Фаронса муддати дароз истифода шуда, дар забони онҳо устувор ҳастанд.

Зикри ивазкунии расмӣ аз забони фаронсавӣ пас аз гирифтани иқтибосӣ англисӣ ба амал меояд: *camping-car*, *motor-home (autocaravane)* (автохона), *package (forfait)* (маҷмӯи молҳо ё хидматҳо), *touropérateur (voyagiste, organisateur de voyage)* (оператори тур).

Аввалин калимаи *camping-car* бо аломати “англисӣ” ишора карда нашудааст. Дар луғат, ки онро тавассути воридшавии амиқи он ба забони фаронсавӣ шарҳ додан мумкин аст, аммо тавсияи расмии *autocaravane* ҳанӯз дар охири тафсири калима пайдо мешавад. Луғати хурди Роберт тавсифӣ аст ва дар он калимаи *camping-car* дар якҷоягӣ бо синоними худ шарҳ дода мешавад.

Луғати «Ларусси хурд» нишон медиҳад, ки ин калима аз англисӣ сарчашма мегирад ва ба ҷои ивазкунандаи расмӣ тавсияшуда ба *autocaravane* ҳамроҳ аст. Истифодаи исмҳои автомобилӣ дар луғати “Ларусси хурд” бо аломати “англисизм» тавсия дода намешавад.

Пас аз тафсир, тавсияи расмии *автокараван* ҳамчун синоним нишон дода мешавад. Дар луғати Educational English-Russian "калимаи англисӣ" бастаи вожаҳоро бо ду тавсияи расмии пешниҳодшуда *achat groupé, forfait* мушоҳида намудан мумкин аст.

Дар луғати хурд Роберт якчанд намудҳои маъмули иктибосот мавҷуданд. Навъи аввал иктибосоти англисиро дар бар мегирад, ки ивазкунандаи расмии онҳо танҳо дар охири тафсири калима зикр шудаанд. Масалан, *magnet* як объекти хурди ороишӣ мебошад, ки ашӯро ҷалб мекунад (тавсияи расмӣ *aimantin* аст).

Равиши дигар шарҳи калимаи фаронсавӣ бо ҳамроҳии англисизми ҳамчоя мебошад: *surréservation* – ба ҷойҳои бандкунӣ (bronкунӣ), сафарҳо, меҳмонхонаҳо, марказҳои дилхӯшӣ нисбат дода мешавад, метавон дар чунин ҳолат аз калимаи ивазкунандаи – *surbooking* истифода намуд.

II.4. Таҳлили сохторӣ- семантикии истилоҳоти соҳаи сайёҳӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ.

Дар забони англисӣ таҳлили сохторӣ- семантикии истилоҳоти соҳаи сайёҳӣ нишон медиҳад, ки навъҳои муосири туристӣ дар соҳаҳои туризм фарқкунанда бо эҳтиёҷоти гуногуни хидматрасониҳои пешниҳодшуда ва ҳавасмандии навоварони сайёҳон мебошанд.

Сохтори семантикӣ дар калима *sightseeing* бомуваффақият нигоҳ дошта шудааст, ки вуруди ин калимаро ба забони фаронсавӣ бо нигоҳ доштани пурраи маънояш овардааст.

Маънии муосири калима *resort*, ки аз забони англисӣ гирифта шудааст, аз муодили фаронсавии худ фарқ мекунад, ки он семантикаро фавран пас аз пайдо шудани калима дар забони фаронсавӣ тағйир дод.

Луғати Бузурги Оксфорд чунин шарҳҳоро барои калимаҳо пешниҳод мекунад *resort: station de vacances* (маркази курортӣ), *lieu de villégiature*

(косибӣ, курорт), centre villégiature (маркази осоишгоҳ), station, complexe touristique (комплекс туристӣ).

Ҳамчун мо наметавонем дар бораи ҳамбастагии пурраи ин калима бо забони фаронсавӣ муқоиса кунем, зеро садои англисии он дар нақшаи фонетикӣ нигоҳ дошта шудааст ва дар нутқи хаттӣ он ҳамеша бо курсив ё нохунак қайд карда мешавад. Пол Богаар дар пажӯҳиши худ ба хулосае омадааст, ки аз оғози асри ХХ шумораи иқтибосҳо аз забони англисӣ ба фаронсавӣ се маротиба зиёд шудааст.

Забоншинос Чон Умблай таъкид мекунад, ки забони фаронсавӣ аз як қатор забонҳои дигар на аз рӯи шумораи англисизмҳо, балки бо муқоисаи он ба забони англисӣ дар соҳаи лексикология фарқ мекунад.

Ҳамин тариқ, мақомоти махсуси давлатии Фаронса пайвасти гирифтани иқтибосҳо аз забони англисиро назорат мекунанд ва тафсири онҳоро дар луғатҳо бо тавсияҳои расмӣ, яъне калимаҳои фаронсавӣ бо семантикаи шабеҳ ҳамроҳ мекунанд.

II.5. Ҷамъбасти ва натиҷагирии тадқиқот

Дар маҷмӯъ вазифаҳои дар нақшаи илм гузошташуда ҳамагӣ иҷро гаштанд ва кори таҳқиқотӣ-илмӣ дар мавзӯи тасдиқшуда идома дорад.

Дар ин муддат аз рӯи мавзӯи тадқиқнамуда қорҳои мушаххасро анҷом додааст. Аз он ҷумла доир ба мавзӯи тадқиқоти хеш маводҳои заруриро ҷамъ намуда, ҷиҳати омода намудани рисолаи докторӣ ҳаракат намуда истодааст.

Хулоса

Истилоҳоти соҳаи сайёҳӣ дар забони англисӣ ин соҳаи фаъолияти як системаи васеи истилоҳот мебошад, ки аксарияти онҳо дар луғатномаҳои махсус сабт шудаанд ва бо ихтисоси возеҳи маъно ҷудо карда мешаванд.

Истилоҳоти англисӣ, ки ба сохтори он қисмати муайяншавандаи субстантивӣ (нисфи истилоҳоти таркибиро ташкилдиҳанда) дохил мешавад, бидуни ихтилофот дар сохтори морфологӣ-синтаксикӣ, бо фарқият дар сохтори забонҳо ва камии унсурҳои терминологӣ аз дигар забонҳо фарқ мекунад.

Аммо, ин фарқиятҳои нишондодашуда ба интиқоли арзише, ки аз ҷониби унсурҳои истилоҳии хусусияти интегралӣ ё дифференсионӣ ифода ёфтаанд, монёе намешаванд.

Ихтилофоти таърихӣ дар таркиби лексикӣ истилоҳоти ба миёномадае, ки қайд кардем ва дар тарҷума мушоҳида намудем, инчунин бо анъанаҳои мушаххаси пешбарӣ дар ҳар яке аз ин забонҳо вобастгӣ дорад.

Хулоса, интиқоли дурусти маъноии истилоҳҳои андоза, дарозӣ ва вазн на бо шинохти шакли дохилии истилоҳҳои забонҳои омӯхташаванда алоқамандаст, балки ба интиқоли дурусти маъноӣ категориявӣ, хусусиятҳои ифодакунандаи мафҳуми истилоҳ, ки тавассути ин унсурҳои истилоҳӣ ифода ёфтаанд, метавонанд дар ҳар гуна забон бо воситаҳои гуногуни забонӣ ифода шаванд.

Муҳолифати хусусиятҳои категориявӣ зери таъсири омилҳои забоншиносӣ ба вучуд меоянд, ки бо сатҳи рушди соҳаи дахлдори илмӣ алоқамандии зич доранд.

ФАСЛИ Ш: Таҳлили семантики структурии хешутаборӣ дар забони шугнонӣ дар муқоиса бо забони англисӣ

Ашурмамадова У.М. Дар замони ҳозира Ҷумҳурии Тоҷикистон ба марҳалаи рушди устувори худ ворид шудааст. Дар паёми худ Пешвои Миллат, Асосгузори Сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Эмомалӣ Раҳмон соли 2019-2021 умро соли рушди сайёҳӣ, хунарҳои мардумӣ ва деҳот эълон намудааст.

Маълум аст, ки рушди туризми байналхалқӣ зарурияти омӯзиши забонҳои хориҷиро ба вуҷуд меорад. Ба ғайр аз ин, дар шароити ҷаҳонишавӣ (глобализатсия) замони ҳозира, яъне замоне ки Ҷумҳурии Тоҷикистон бо тамоми дунё бо риштаҳои бешумори иқтисодиву фарҳангӣ, сиёсиву иҷтимоӣ ва илмиву техникӣ пайваст гардидааст, донишҷӯи забонҳои хориҷӣ, алаҳусус забони англисӣ аз аҳамияти бениҳоят муҳим бархурдор буда, қисми ҷудонашавандаи сиёсати давлат дар соҳаи тайёр намудани мутахассисони муосир дар мактабҳои олии мебошад.

Донишҷӯи забони модарӣ ва ҳам забонҳои хориҷӣ ба пешрафти маънавии ҷавонон ва кишвари соҳибистиклоли мо мусоидат менамояд ва имконияти густариши муносибатҳои дипломатӣ ва робитаҳои фарҳангиву иқтисодиро фароҳам меоварад. Аз ин лиҳоз, забондонӣ нишонаи фарҳангу хирад ва роҳи кушодан ба уфуқҳои нави илму тамаддуни пешрафта мебошад.

МУҲИМТАРИН НАТИҶАИ ИЛМӢ-ТАДҚИҚОТӢ

Дар баҳши иҷроиши нақшаи корҳои илмӣ-тадқиқотӣ дар соли 2016-2020 корҳои зиёде анҷом дода шудаанд. Баррасии ҷанбаҳои ҷудогонаи нақшаи илмӣ-тадқиқотӣ дар рафти кори конфронсҳо, мизҳои мудаввар, семинарҳо ва баромад дар факултет дар конфронсҳои сатҳи донишгоҳӣ тақвият ёфтанд.

Мутобиқи нақшаи корҳои илмӣ-тадқиқотӣ дар мавзӯи “Таҳлили семантикӣ-структурии хешутаборӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва шуғнонӣ дар муқоиса бо забони англисӣ” фаъолияти илмиро пеш бурда, тибқи нақшаи тасдиқшуда марҳила ба марҳила омӯхтани масоили зеринро ба нақша гирифта фаъолият бурд.

III.1. Омӯзиши ҷанбаҳои назариявии хешутаборӣ дар забонҳои муқоисашаванда.

Аҳамияти мавзӯи омӯзиши ҷанбаҳои назариявии хешутаборӣ ин омӯзиши нокифояи таҳлили типологии луғати хешутаборӣ ва муносибатҳои оилавӣ дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ, ки монандии луғавӣ ва маъноии ин забонҳоро нишон дода, дар таҳлили мушкilotи амиқи насаб саҳм гузошта метавонанд, яъне наздикии пайдоиши забонҳои ҳиндуаврупой, дар ин ҳолат, забонҳои англисӣ, тоҷикӣ ва шуғнониро нишон медиҳад. Маълум аст, ки истилоҳоти хешутаборӣ асоситарин ва қадимтарин қисми луғавии ҳар як забон аст, ки метавонад нишондиҳандаи возеҳи наздикии забонҳо бошад. Илова бар ин, ба назари мо, ин вазифаи забоншиносӣ метавонад як платформаи хубе барои муқолаҳои фарҳангии байни аудиторияҳои тоҷикӣ-форсӣ ва англисизабон, инчунин байни кишварҳои, ки интиқолдиҳандагони ин забонҳо мебошанд, хизмат кунад.

Ниҳоят, чунин таҳлили луғавии типологӣ метавонад ба омӯзиши амиқи забонҳои қадимаи нобудшудаи эронӣ, ба монанди забони Авесто, инчунин забонҳои зиндаи эронии шарқӣ, ки дар Тоҷикистони муосир маъмуланд, масалан, забонҳои ягнобӣ ва помирӣ мусоидат кунад. Бисёр масъалаҳои умумии забоншиносӣ аз ҷониби забоншиносони тоҷику рус, аз қабили Ниёзмамадов, Маъсумӣ, Д.Тоҷиев, Д. Карамшоев, Т. Бахтибеков, И. Зарубин, Т. А. Писарчик ва дигарон ба таври васеъ мавриди омӯзиш қарор гирифтанд, ки олимони маъруф дар масъалаҳои луғат ва лексикология дар забоншиносии тоҷик аз наздик ширкат варзидаанд. Олимони машҳур,

алалхусус Муҳаммадиев, Б. Камолиддинов ва дигарон дар масъалаҳои луғат ва лексикология дар забоншиносии тоҷик аз наздик ширкат варзиданд. Дар бораи омӯхтани луғати забони тоҷикӣ бисёр тадқиқотҳо дар заминаи омӯзиши ҳуди забони тоҷикӣ ҳал карда шуданд. Баъзе асарҳои ҷиддӣ оид ба луғати забонҳои помирӣ, ки ба забони тоҷикӣ марбутанд, ба забонҳои шарқии эронӣ нашр шудаанд.

Луғати соҳавӣ бо истифода аз намунаи забони тоҷикӣ ва луғати лаҳҷаҳои тоҷикӣ дар як қатор асарҳои забоншиносони тоҷик баррасӣ шудааст, инчунин луғатномаи тибби анъанавии забони шуғнониро Абудулҳамидова Парвина ва дигарон омӯхтаанд. Аммо, ба истиснои баъзе асарҳо, омӯзиши муқоисавии луғат ё лексикографияи муқоисавӣ дар Тоҷикистон ба қадри кофӣ рушд наёфтааст. Ин эҳтимолан аз надонистани забонҳои хориҷӣ аз ҷониби насли калонсоли олимони ҷумҳурӣ вобаста аст. Бояд қайд кард, ки дар илми забоншиносии тоҷик мавзӯи таҳлили муқоисавии лингвистии луғат (истилоҳот)-и ҳешутабории забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ ба қадри кофӣ омӯхта нашудааст.

III. 2. Таҳлили семантикии ҳешутаборӣ дар забонҳои муқоисашаванда.

Дар айни ҳол, Тоҷикистон ва кишварҳои ҳамсоияи форсизабон мероси беназири фарҳангӣ доранд. Сухан дар бораи забонҳои зинда ва қадимаи эронии шарқӣ, забонҳои яғнобӣ ва помирӣ меравад, ки онҳоро метавон "осорхонаи кушод" номид. Истилоҳоти ҳешовандӣ ба ин маъно арзиши махсус пайдо мекунад. Таҳлили луғавии ин забонҳо метавонад дар рамзгузории матнҳои қадимаи эронӣ, навиштан ва пораҳои забонҳои ба қарибӣ кашфшуда (лавҳаҳои кушонӣ ва ғ.) истифода шавад. Системаи ҳешутаборӣ маҷмӯи истилоҳҳост, ки барои ифодаи робитаҳо ва муносибатҳои ҳешутаборӣ истифода мешаванд. Истилоҳоти муносибати забони шуғнонӣ асосан дар се ҷанба баррасӣ шудааст, яъне аз нуқтаи назари 1) шакл ва хусусиятҳои сохтории онҳо, 2) маънои онҳо, 3)

хусусиятҳои истифодаи онҳо. Системаи муосири истилоҳоти хешутабории забони шуғнонӣ 1) воҳидҳои луғавии ифодакунандаи хешутаборӣ (кровное родство), 2) истилоҳоти хешутаборӣ, ки бо хусусиятҳои фаъолияти иҷтимоии тоҷикони Помир, бо меъёрҳои муносибатҳои оилавӣ ва издивоҷ алоқаманд аст, 3) луғати калимаҳои аз забонҳои давлатҳои ҳамсоя (забонҳои ба ҳам наздик, мисол забонҳои форсӣю тоҷикӣ ва арабӣ) гирифташуда дар бӯй гардонидани луғати хешовандӣ нақши муҳим дорад. Дар замони шӯравӣ ва дар айни замон, тағйирёбии луғати калимаҳои ба ҳам алоқаманд ва истилоҳоти ба ном вучуд дорад, ба монанди забонҳои эронии шарқии "нонавишта"(шакли хаттӣ вучуд надорад), аз ҷумла забонҳои яғнобӣ ва шуғнонӣ.

Худи истилоҳи хешутаборӣ дар забони шуғнонӣ бо ду калимае, ки аз забони форсии тоҷикӣ (арабӣ) “qavmiyot” (relatives) ва “khekhattabor” (clan) гирифта шудааст, ки дар он ҳамсадоҳо азхудкарда шуда, хосияти садои хоси забони шуғнонро ба даст овардаанд. Истилоҳоти амаки падарӣ «amak» (uncle), холаи падарӣ «ama» (“aunt”, ама - тарафи падар), ки боз ҳам решаҳои арабии дур доранд; амак «kholak» (холак, тарафи модар) ва хола «khola» (хола - тарафи модар). Масалан, муқоисаи забонҳои шуғнонӣ бо яғнобӣ, яъне забони дигари эронии шарқӣ дар Тоҷикистон умумияти таърихӣ ин забонҳоро нишон медиҳад, ки аз тағйироти қисман дар фонетикаи як овоз дар ҳар калима иборат аст:

<u>Англисӣ</u>	<u>Шуғнонӣ</u>	<u>Яғнобӣ</u>
<u>Brother</u>	<u>Virod</u>	<u>Virot</u>
<u>Grand daughter</u>	<u>Nibes</u>	<u>Nipes</u>
<u>Mother’s brother</u>	<u>Kholak</u>	<u>Kholak</u>
<u>Grand mother</u>	<u>Mum</u>	<u>Mom</u>

III.3. Таърихи пайдоиши хешутаборӣ дар забонҳои муқоисашаванда.

Таҳлили таърихӣ ва муқоисавии луғатҳои хешутаборӣ дар забонҳои тоҷикӣ, англисӣ ва шуғнонӣ дар айни замон барои он муҳим аст, ки имрӯз илми тоҷик дар ҷустуҷӯи рамзҳои фарҳангӣ, пояҳои этногенези миллати тоҷик ва ҳастии он мебошад. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ин вазифаи таъхирнопазирӣ олимонро хотиррасон мекунад. Ҳастии мавҷудот, ҳама чизи барои инсон дастрас ва кушода, дар унсури забон ба қадри кофӣ ифода ёфтааст. Забонҳои эронии шарқии зинда (воқеан дар қаламрави Тоҷикистон амалкунанда ва паҳншуда) арзишмандтарин маълумоти таърихро дар бораи миллат ва халқи тоҷик ҳифз мекунад ва агар бигӯем, ки онҳо рамзи миллӣ ва фарҳангии миллати эронизабони Осиёи Марказиро дар шаклҳо ва сатҳи шиддатнокии гуногун доранд, муҳолифа нахоҳад шуд.

Аз нигоҳи назариявӣ, усули дарёфти асосҳои забонҳои ҳиндуаврупоӣ, ки барои кори мо муфид аст, бори аввал аз ҷониби забоншиноси Швейтсария, Фердинанд де Соссюр пешниҳод карда шуд, ки асосҳои семиотика ва забоншиносии сохториро гузоштааст. Ҳанӯз дар солҳои 1888-1889, ӯ фарзияро дар бораи мавҷудияти забони пеш аз ҳиндуаврупоӣ ба миён гузошт. Дар "Ёддоштҳо дар бораи системаи аслии садонокҳо ба забонҳои ҳиндуаврупоӣ" (*Mémoire sur le système primitif des voyelles dans les langues indo-européennes*) Соссюр фарзияе дар бораи мавҷудияти забони пеш аз ҳиндуаврупоӣ пешниҳод намуд, ки забонҳои минбаъдаи ҳиндуаврупоӣ ҳамсадоҳои худро гум кардаанд ва нишонаҳои онро ба воситаи омӯзиши решаи калима ва пайдарҳамии садонокҳои забони ҳиндуаврупоӣ пайдо кардан мумкин аст. Вай инчунин мавҷудияти садоҳои алоҳидаро дар забони пеш аз ҳиндуаврупоиро пешниҳод кард, ки аз рӯи нишонаҳои боқимонда хислати онҳоро пешгӯӣ кардааст. Ин ғояҳоро соли

1927, пас аз вафоти Соссюр, Курилович дар вақти ба тафсири ин унсурҳо ё фонемаҳои гумшуда дар забони хеттӣ, қадимтарин забони ҳиндуаврупой дар Осиёи Хурд, ки аз он сабабҳои хаттӣ боқӣ монда буданд, таҳия кард.

Барои таҳлили таърихи пешрафти забон, омӯзиши тамаддуни ориёӣ (ҳиндуаврупой) ва забонҳои эронӣ аҳамияти калон доранд. Дар Осиёи Марказӣ, аз ҷиҳати забонӣ ва этнографӣ, ин дар фарҳанги тоҷикони эронзабон, авлоди бохтариён, суғдиён ва хоразмиён, сако-хутанҳо таҷассум ёфтааст.

Забонҳои ҳиндуаврупой (ориёӣ) гурӯҳи забонҳои зеринро дар бар мегиранд: забонҳои албанӣ, арманӣ, эронӣ (форсии тоҷикӣ, осетинӣ, яғнобӣ, тоҷарӣ, сако-скифӣ, забони пашту, курдӣ, помирӣ, авестой ва ғ.) забонҳои славянӣ, балтикӣ, олмонӣ, келтӣ, итолиёвӣ, романӣ, иллирӣ, юнонӣ, хеттӣ-лувиӣ, дардӣ, ҳиндуориёӣ, нуристонӣ ва тохорӣ.

III.4. Хусусиятҳои этимологӣ ва фонетикии муқоисавии вожаҳои падар, бародар, писар бо эквиваленти забони англисӣ ва дигар забонҳои хориҷӣ.

Д.И.Эдельман дар бораи вобастагии забонҳо аз ҷиҳати алоқамандии ирсӣ, дар бораи забони адабӣ ва лаҳҷаҳои он тадқиқот гузаронд. Дар таҷриба ба осори Оранский, вай мавҷудияти забони ягонаи форсиро аз асри IX то ибтидои асри XVI дар қаламрави васеи Евразия (Эрон, Туркияи Усмонӣ, Ҳиндустон, Афғонистон ва Осиёи Марказӣ) исбот кард, ки бо шароити хоси таърихӣ дар ин давра ташаккули роҳҳои зич доштанд.

Таҳлили муқоисавии типологиро метавон дар сатҳи гуногун анҷом дод: яъне фонетика ва фонология, дар сатҳи калима, яъне морфология, ҷумла, синтаксис ва инчунин сохторҳои суперсинтактикӣ, матн ва муколама. Дар асоси назарияи Фердинанд де Соссюр ва Бодуэн де Куртенэ дар ҷустуҷӯи забони ибтидоӣ ва таҷриба ба забонҳои зинда, таҳлили луғавии истилоҳоти ҳешутабориро нишон медиҳем, ки дар он шумо саволи мавриди

муҳокимаи Де Соссюрро пайдо карда метавонед, яъне садонокҳои гумшуда дар забони ибтидоии ҳиндуаврупой. Дар ин ҷо, дар асоси муқоисаи луғатномаҳои истилоҳоти қабилавӣ, метавон дид, ки чӣ гуна таҳлилҳои лексикологӣ ва фонетикӣ бо ҳам вобастагӣ доранд.

Мисол вожаи шуғнонии “тат” (падар) ба забони тоҷикӣ-форсӣ - "падар" ва дар лаҳча додо аст ва ҳамчун муродифи ҳамсадо дар забони шуғнонӣ дод (дод), Pater- (барои католикҳо - Pater-патер), ба забони олмонии қадим - fadar, ва ба забони англисӣ father, ба забони олмонӣ - Vater, дар забони рушонӣ ва забони Авесто, - пид, (Pid - ба шуғнӣ - "падари арӯс"). Дар фонетика, одатан P (П) ба F (Ф) ё H (Х) мубаддал мешавад, чун ҳамсадоҳои гумшуда дар забони ҳеттӣ. Луғати хешовандӣ дар лаҳчаҳо аз забони адабӣ фарқ мекунад, ки ин имкониятҳои ба роҳ мондани робитаи генетикии забонҳои эронӣ ва дигар забонҳои ҳиндуаврупоиро нишон медиҳад. Тавре ки мебинед, "додо" ё "дада" дар фонетикаи вожаҳои падар ва “бобо” ба забонҳои англисӣ ё лотинӣ бештар робита доранд (Dad, daddy ба забони англисӣ). Вожаи шуғнонии- “Vrod” (бародар), “Vrut” (вахӣ), дар забони тоҷикӣ – “бародар”, англисӣ – “Brother”. Калимаи Putc (Пуц) - писар, Putr (вахӣ), яъне. "Писар"-и тоҷикӣ, Filius-b (Филиуси) котинӣ, hijo – испанӣ, "son" (Анг.), “Sohn” (зон) олмонӣ - Сын (русӣ) ва “Писар” (тоҷикӣ) ё Пур (форсӣ) ва Пуц (шуғнонӣ) ҳамон ян маъно доранд.

III. 5. Ҷамъбаст ва натиҷагирии тадқиқот.

Донишмандони забонҳои зид ба рушди забонҳо ва рушди тафаккур ҳалал намерасонад, балки баръакс ба рушди ҳамҷонибаи насли ҷавон, миллати тоҷик мусоидат мекунад. Омӯзиши забонҳои ба ҳам наздик метавонад дар роҳи ҳамдигарфаҳмӣ ва ваҳдати миллӣ хидмат кунанд ва инчунин ҳамкориҳои байналмилалиро тақвият диҳанд.

Дар забони тоҷикӣ ва шуғнонӣ, чун дар дигар забонҳои марбут ба эронӣ, роҳҳои гуногуни ташаккули истилоҳоти хешутаборӣ, аз ҷумла

истилоҳоти лексико-семантикӣ, ҳосилшуда ва морфологӣ-синтаксисӣ мавҷуданд. Дар чараёни таҳлил муайян шуд, ки дар забони шугнонӣ хангоми ташаккул додани истилоҳоти хешутаборӣ дар якҷоягӣ бо истилоҳоти шугнонӣ, имконоти луғавӣ ва маъноии забонҳои дигари помирӣ, гуногунмазмунӣ, синонимия, вуруди калимаҳо аз забонҳои бостонии эронии қадим (ориёӣ, кушонӣ, бохтарӣ, суғдӣ, хутану-саки ва ғ.), Истилоҳоти форсӣ-тоҷикӣ, арабизмҳо, инчунин баъзе туркизмҳо истифода мешаванд. Дар давраи муосири ҷаҳонишавӣ забони шугнонӣ ва инчунин забонҳои "нонавиштаи" (забонҳои, ки хат надоранд) дигари эронии шарқӣ таҳти таъсири амиқ қарор доранд. Дар баробари ба даст овардани падидаҳо ва истилоҳоти нави ифодаи робитаҳо ва робитаҳои инсонӣ, забонҳои помирӣ баъзе сифатҳои ибтидоии қадимиро бебозгашт гум мекунанд.

Дар маҷмӯъ вазифаҳои дар нақшаи илмӣ гузошташударо ҳамагӣ иҷро намудам ва кори тадқиқотӣ-илмӣ дар мавзӯи тасдиқшуда идома дорад.

ХУЛОСА

Фаъолияти таълимӣ, илмӣ-методӣ ва тарбиявии Ашурмамадова У.М. дар давраи ҳисоботи 2016-2020 хуб ба роҳ монда шуд. Дар бахши таълимӣ дар ин давра нақшахоро барзиёд иҷро намуда, дар бахши илм ба ҷаъоварӣ намудани маводҳо доир ба фаслҳои гуногуни тадқиқоти илмии худ, нашри мақолаҳо, омода намудани дастурамали таълимӣ ва методӣ фаъолият намуд. Ҳамчун натиҷа, роҷеъ ба фаслҳои ҷудоғонаи мавзӯи илмии хеш як силсила мақолаҳои илмӣ, илмӣ-методӣ дар нашрияҳои гуногун ба ҷоп расонидаанд.

ФАСЛИ IV: Таҳлили муқоисавии истилоҳоти соҳаи маориф дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ

Абдулхаева М. Х. Дар замони соҳибистиклолии кишвари маҳбубамон аз тамоми кормандони соҳаи маориф яъне аз устодон, олимону донишмандон тақозои додани донишҳои муосири илмиву техникӣ дар назар гирифта шудааст. Мақсади асосии мо ин тарбия намудани шогирдон дар руҳияи ватандӯстӣ мебошад ва мо бояд кушиш ба харҷ диҳем, то ин ки донишҳои амиқи забондониро биомӯзонем, онҳоро барои дар оянда соҳиби касбу ҳунар шудан ва ба ватани худ содиқона хизмат кардан омода сохта, тарбия намоем. Барои ба камол расонидани навраси бомаърифату соҳибҳунар ва ворисони сазовори миллат кушиши худро дарег намедорем.

Муҳимтари натиҷаи илмӣ-тадқиқотӣ

Дар баҳши иҷроиши нақшаи корҳои илмӣ-тадқиқотӣ дар соли 2016-2020 корҳои зиёде анҷом дода шуданд. Баррасии ҷанбаҳои ҷудоғонаи нақшаи илмӣ-тадқиқотӣ дар рафти корҳои конференсҳо, мизҳои мудаввар, семинарҳо ва баромад дар факултет дар конференсҳои сатҳи донишгоҳӣ, ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ алоҳида таҳвият ёфтанд.

Мутобиқи нақшаи корҳои илмӣ - тадқиқотӣ дар мавзӯи «Таҳлили муқоисавии истилоҳоти соҳаи маориф дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ» фаъолияти илмиро пеш бурда, тибқи нақшаи тасдиқшуда, омӯхтани масоили зеринро марҳила ба марҳила ба нақша гирифта, фаъолият бурдам.

IV. 1. Масоили муҳими омӯзиши ҷанбаҳои таърихӣ истилоҳоти соҳаи маориф дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ.

Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон пайваста дар

баромадхояшон қайд менамоянд , ки ҳар як ҷавони тоҷик ҳадди ақал бояд ду забони хориҷиро донад. Ба ҳамагон маълум аст, ки забон дар муносибатҳои байналмилалӣ нақши калон дорад.

Донишони истилоҳоти соҳаи маориф ҳам бо забони модарии худ ва ҳам забонҳои хориҷӣ ба мисли англисӣ ва русӣ барои муаррифи кардани кишвари худ дар тамоми дунё, ташаккул додани муносибатҳо байни давлатҳо, ҳукуматҳо ва ташкилотҳои гуногун зарур мебошад. Натиҷадихӣ ва муфидии муносибатҳои глобалӣ алалхусус аз донишони забонҳои хориҷӣ вобаста мебошад.

Забондонист, ки имрӯзҳо мардуми тоҷик бо ҳамаи кишварҳои дунё робитаҳои дустӣ дорад. Ба сафарҳо мебароянд. Фарзанди миллати тоҷик кормандони бузурги давлатҳои тараққикардаи дунёанд. Ин албатта, фахри давлату миллати тоҷику Тоҷикистониён аст.

Беҳуда намегуянд, ки Забондонӣ — ҷаҳондонист, бузургист, сарбаландист, ифтихор аст. Донишони забонҳои хориҷӣ миллатро ба бузургӣ, фардро ба воломақомӣ ва давлатро ба пешравию муваффақият ноил мегардонад.

Сарбаланду боифтихор аст, фарде, ки донандаи чандин забон асту ҳеҷ гоҳ дар ягон маврид дар наҷмонад.

Забондонӣ дар ягон давра замон падидаи номатлуб нахоҳад буд. Он ҳамеша зарур, поянда ва боиси ифтихори баланд буда, шахси забондон чун шамъи равшангараст ва маҷлисорои ҳамаи анҷуманҳо мебошад.

IV. 2. Таҳлили муқоисавию маъноии истилоҳоти соҳаи маориф дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ.

Забоншиносон аксар вақт грамматикаро ҳамчун як навъ алгебраи худтаъсир тасвир мекунанд. Гӯянда як 'маъно' -ро ба шаклҳои грамматикӣ рамзгузорӣ мекунад, то онҳоро ба шунаванда расонад, ва он бояд 'маъно' -ро барқарор кунад. Панҷ мавзӯи грамматикиро муфассал дар назар доштан

даркор: бандҳои мукамал, ки метавонанд дар банди асосӣ мавзӯ ё объектро пур кунанд; масъалаи гузаранда ва сабабгор; ҳама гуна пасивҳо; мусоидат ба слотҳои мавзӯӣ, ки дар мавзӯи номуайян ҷойгиранд, ва муносибати байни сохтҳо, ба монанди - Онҳо роҳ мерафтанд - Онҳо сайр мекарданд.

Сохташавии муродифҳо ва ё калимаҳоро дар илми забоншиносӣ аффиксация меноманд. Аффиксация якчанд роҳи ифодашавӣ дорад ва маъмултарини онҳо истифодабарии пешвандҳо, пасвандҳо ва бадакҳо мебошанд. Муродифҳои пешванддори забони англисӣ аксар вақт метавонанд ҳамчун сифат, феъл ва зарф баромад кунанд. Ё худ аз як ҳиссаи нутқ ба ҳиссаи нутқи дигар кӯчонда шаванд. Масалан пасванди исмсози «-er/-or» монанди пасванди тоҷикии «-гор/-гар» аз феъл исм месозанд. Масалан калимаҳои teacher, educator, instructor, trainer ҳама бо маънои омӯзгор ё таълимгар ба ҳам муродиф ба ҳисоб мераванд.

Чунончи аз таҳлилҳои болоӣ маълум гашт, муродифҳои забони англисӣ аз лиҳози сохт гуногун буда, бо вучуди ин ҳамаъногии луғавии худро нигоҳ медоранд

IV. 3. Омӯзиши хусусиятҳои лексикологӣ ва сохтори морфологӣ истилоҳот дар соҳаи маориф.

Хусусиятҳои луғавӣ ва маъноӣ, инчунин хусусиятҳои забонии истилоҳ, қонунҳо ва қоидаҳои таркиби калимаро дар истилоҳот муайян мекунанд. Аз ин рӯ, таркиби истилоҳот дар забони адабии муосир бо доираи услуб ва усулҳои калимасозӣ маҳдуд намешавад. Дар таркиби истилоҳот баъзе вижагиҳо мавҷуданд, ки онро аз усул ва усулҳои таркиби забони адабӣ фарқ мекунанд. Такмили ин усулҳо ва усулҳои истилоҳот, истифодаи фаъолонаи ихтисорот, намудҳои махсуси илова кардани асосҳо хусусиятҳои калимасозии истилоҳот мебошанд.

Техника ва усулҳои гуногуни таълими истилоҳот мавҷуданд. Дар забоншиносӣ, дар омӯзиши сарчашмаҳои ташаккули истилоҳот, усулҳо ва усулҳои мухталиф ва ба низом даровардани ин луғат истифода бурда мешавад.

Дар баъзе таҳқиқотҳо усулҳои таълими луғат бо намудҳо ва усулҳои муайяни ташаккули калима алоқаманданд. Онҳо роҳҳои пур кардани луғатро муайян мекунанд:

- 1) лексика-семантикӣ,
- 2) лексика-синтаксис,
- 3) морфологӣ ва синтаксисӣ.

Ҳамаи ин усулҳо ба калимасозӣ ва вомгирии калимаҳо баробар марбутанд.

Бояд тазаққур дод, ки самти иҷтимоию лингвистии намудҳои алоҳидаи таснифоти пур кардани фонди луғавӣ дар забоншиносии муосир аҳамияти калон дорад ва намудҳои ҳамкориҳои забонҳоро тавсиф мекунад. Тавре ки қаблан қайд карда будем, истилоҳот ҳамчун як ҷузъи хоси луғати умумии забон бо забони адабӣ аз ҷиҳати ташаккул ва усули рушд шабоҳатҳо доранд.

IV.4. Махсусиятҳои истилоҳоти соҳаи маориф дар забони тоҷикӣ.

Даврони соҳибистиклолӣ дар кишвар бо сиёсати пайгиронаи роҳбарияти давлату ҳукумат хоса Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон маорифро соҳаи афзалиятнок ва калидӣ унвон намуда, баҳри беҳбуд бахшидани соҳа талошҳои зиёдеро анҷом доданд.

Истилоҳоти соҳаи маориф дар забони тоҷикӣ барои пешрафти муносибатҳои дохилӣ ва берун нақши калон мебозад.

Илму маориф яке аз самтҳои афзалиятноки давлатӣ буда, пешрафти минбаъдаи Тоҷикистон ба рушди маорифи миллӣ ва беҳдошти вазъи таълимӣ вобаста мебошад. Аз ин хотир, мусоидат кардан ба ислоҳоти соҳаи маориф, инчунин тарбияи кадрҳои баландихтисос, соҳибмаърифат, ба меъёрҳои муосир ҷавобгӯ ва дорои ҷаҳонбинии васеъ аз ҷумлаи вазифаҳои муҳимтарини зиёиён, бахусус, олимону омӯзгорон ба шумор меравад.

Қайд кардан зарур аст, ки ҷаҳонишавии бозори умумии интеллектуалӣ ва меҳнат дар назди мутахассисони оянда талабот ва меъёрҳои баландро муайян мекунад.

IV.5. Ҷамъбаст ва натиҷагирии тадқиқот.

Истилоҳоти соҳаи маориф дар забони тоҷикӣ барои пешрафти муносибатҳои дохилӣ ва беруна нақши калон мебозад.

Илму маориф яке аз самтҳои афзалиятноки давлатӣ буда, пешрафти минбаъдаи Тоҷикистон ба рушди маорифи миллӣ ва беҳдошти вазъи таълимӣ вобаста мебошад. Аз ин хотир, мусоидат кардан ба ислоҳоти соҳаи маориф, инчунин тарбияи кадрҳои баландихтисос, соҳибмаърифат, ба меъёрҳои муосир ҷавобгӯ ва дорои ҷаҳонбинии васеъ аз ҷумлаи вазифаҳои муҳимтарини зиёиён, бахусус, олимону омӯзгорон ба шумор меравад.

Хулоса

Нақшаи панҷсолаи қорӣ ман, ки аз назардоштҳои гуногун иборат буд бомуваффақият ба анҷом расид. Ман дар ҳамаи ҷорабиниҳои ҷамъиятӣ ва фарҳангӣ иштироқи фаъолона доштам ва бо донишҷӯён оид ба мавзӯҳои гуногуни дипломатӣ-сиёсӣ ҳамкорӣ кардам. Барои ҳар панҷ сол Силабусҳо, барномаҳои қорӣ тартиб додам. Барои ҳар як нимсола муддати панҷ сол тестҳоро барои донишҷӯён тартиб додам. Дар конференсҳои илмӣ,

назариявию амалӣ бо мақолаҳо баромадҳо анҷом додам. Ман ба ҳамаи ин муваффақиятҳо нигоҳ накарда, аз ҷирифтаам, ки дар бахши корҳои илмӣ тадқиқоти пешравиҳои зиёди дигарро ба даст дароварам.

Фасли V: Таҳлили категорияи исм дар забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ (дар асоси «Духтари оташи» Ҷ. Иқромӣ)

Муаллими калон Назарова М.О. Забони фаронсавӣ дар замони муосир мавқеи хоса дошта, ба хусус омӯзиши он дар равияи дипломатия, фаъолияти иттилоотӣ ва таҳлилӣ дар муносибатҳои байналхалқӣ, минтақашиносии хориҷӣ ва дар дигар равияҳои сиёсӣ хело мубрам ба шумор меравад, зеро баъзе терминҳои ин соҳа аз забони фаронсавӣ маншаъ гирифтаанд. Дар давоми паҷсолаи ҳисоботӣ мо сари мавзӯи “Таҳлилӣ категорияи исм дар забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ (дар асоси “Духтари оташ”-и Ҷалол Иқромӣ)” корҳои илмӣ бароҳ монда, пайваста натиҷаи таҳқиқотҳои худро дар конфронсҳои байналхалқӣ, ҷумҳуриявӣ, донишгоҳӣ, мизҳои мудаввар ва дигар чорабинӣҳои илмӣ мавриди баррасӣ қарор додам.

Дар паҷсолаи ҳисоботи мо мавзӯро дар панҷ марҳила, яъне:

V. 1. Омӯзиши ҷанбаҳои назариявии категорияи исм дар забонҳои фаронсавӣ ва тоҷикӣ

Дар забоншиносии тоҷикӣ ва фаронсавӣ доир ба ифодаи категорияи грамматикӣ шахсу шумора як қатор асару корҳои илмӣ ба сомон расидаанд, ки хангоми навиштани рисола ба онҳо таъҷ намудем. Ақидаи аввалин дар мавриди ҷамъбандии исмҳо дар китоби “Сарфу наҳви тоҷикӣ” Ализодаи Самарқандӣ бо номи “Қойидаи ҷамъ” зикр шудааст. “исмҳои зарӯҳ аксаран бо “он” ва гоҳо бо –“ҳо” ҷамъ баста шаванд. Монанди одамон, шерон, кирмҳо”(30). Забоншинос дар хусуси бо пасвандҳои забони арабӣ омадани исмҳо низ қайд кардааст. Баъдан дар ин самт забоншиносону шарқшиносони ватанӣ ва хориҷӣ Ниёҳмуҳаммадов Б.,

Ҳалимов С., Ҳусейнов Х., Рустамов Ш., Ғаффоров Р., Молчанова Е. К, Чалолов О., Абдуллоева М., Сиёев Б., Маъсумӣ Н ва дигарон дар асару мақола баъзе ишораҳо намудаанд.

V.2. Категорияҳои шахсу шумора дар забонҳои муқоисашаванда.

Дар забоншиносии фаронсавӣ ва муқоисавӣ олимони Пешон, Друмиет ва ғайраи маълумоти мукамал додаанд. Ҳаминро зикр кардан бомаврид аст, ки дар хусуси категорияи шумора дар забонҳои тоҷикӣ ва фаронсавӣ ягон асару мақолае, ки муқоисавӣ бошад, дастрас нанамудем.

Мо тасмим гирифтаем, ки дар ин мақола шакли ҷамъбандии исмҳои шахс ва рӯҳҳои ифодаи онҳоро дар забони тоҷикӣ ва ҳам дар забони франсавӣ ба таври муқоисаи ду забон мавриди баррасӣ қарор диҳем.

Бо исмҳои шахс омадани пасванди –ҳо. Пасванди –ҳо дар асари мазкур бо исмҳои ифодакунандаи шахси хобимчиҳо, ҳамсӯҳбатҳо, шербачаҳо омадаанд. Исми ходимчӣ имрӯз аз истеъмол баромада, ходим дар ФТЗТ ба маънои хидматгор, хизматчӣ, зане, ки дар маърақаҳо хизмати мардумро адо мекунад шарҳ ёфтааст(442). Нависанда ин калимаро барои нишон додани замони воқеа ба кор бурдааст, вале имрӯз дар истеъмол нест. Калимаи шербачаҳо ба ҷавонони боғайрат хитобан гуфта мешавад.

Муҳаррам Ғарч якҷаҳагӣ, бемазагӣ ва ғарданғафсии Кали Қурбонро медонист, бинобар он гап назаду поён фаромад ва сардори ходимчиҳоро ба ҷояш гузошта аз меҳмонҳо узр хост: (233)

Le caractère obstiné de Kali- Kourban était connu de tous, et Moujharraama comprit qu'il voulait mieux ne pas l'énerver. Elle alla trouver ses hôtes, s'excusa et après avoir mis à sa place la plus âgée des servants: (297)

...ин ишора ба он буд, ки вай маҷлиси хилват меҳлҳад. ҳамсӯҳбатҳо инро медонистанд ва бинобар он кам кам бархоста, руҳсат талабида рафтанд. (208)

Cela signifiait qu'il libérait ses hôtes. Ils se levèrent l'un après l'autre et se retirèrent. (265)

Шербачаҳо аз вай хеле қафо монда бошад ҳам, шунида мешуд, ки аз таъқиб даст накашидаанд. (158)

Il entendit le bruit des grades qui le poursuivaient, et il courut à toute allure...(206)

V. 3. Ифодаи муайянӣ ва номуайянӣ дар забонҳои муқоисашаванда. Исмҳои меҳмонҳо, ҳамсухбатҳо, шербачаҳо дар асар бо пасванди -ҳо омадаанд, вале шумораи ҷамъ дар забони франсавӣ натавонанд бо пасванди -s, балки бо ҷонишинҳои соҳибӣ дар шумораи ҷамъ барои ҳарду ҷинс ва артикили шумораи ҷамъ дар ҳарду ҷинс, ба монанди: ses hôtes, des grades ифода гардидааст. Аммо инро бояд қайд кард, ки тарҷумон исми ҳамсухбатҳоро нафаҳмида нодуруст -ses hôtes тарҷума намудааст, маънои меҳмонҳояшро мефаҳмонад. Шакли дурусти калимаи ҳамсухбатҳо чунин аст: interlocuteurs ва interlocuteurs. Тарҷумаи исми ходимчиҳо- des servants тарҷума шудааст, ки маънояш хизматгорҳо мебошад ва дар шумораи ҷамъ дар забони тоҷикӣ бо пасванди -ҳо омадааст ва дар забони франсавӣ бошад бо артикили шумораи ҷамъ номуайяни барои ҳарду ҷинс des ва бо пасванди -s ифода гардидааст.

Бойзанҳо тараф ба тараф пул мечаспониданд, дойразанҳо аз ин ҳол ба шавқ омада, овози дойраро ба осмон мебардоштанд... (30)

Les femmes des baïs lui donnaient de l'argent, les musiciennes jouaient avec plus d'ardeur, la gaieté battait son plein. (40)

V.4. Таҳлили семантикию вазифавии категорияи исм дар забонҳои муқоисашаванда.

Исмҳои бойзанҳо ва дойразанҳоро тарҷумон дар забони франсавӣ *Les femmes des baïs, le musiciennes* тарҷума намудааст ва шумораи чамъ дар забони тоҷикӣ бо пасванди –ҳо ва дар забони франсавӣ бошад бо артикили шумораи чамъи муайяни барои харду чинс *les* ва бо пасванди *-s* ифода гардидааст. Бояд инро қайд намуд, ки исми бойзанҳо дар тарҷумаи забони франсавӣ ба таври ҷудо навишта шудааст як хусусияти забони фаронсавӣ дар он аст, ки агар исм дар шумораи чамъ ояд сифат низ дар шумораи чамъ меояд ва дар чунин ҳолат ҷудо навишта мешавад. Тарҷумон исми дойразанҳо бо исми *le musiciennes* баргардонидааст, ки ба забони тоҷикӣ мусиқинавозон мебошад.

-Инҳоро як муллобача оварда дод, мегӯяд, ки шогирдҳо ва ҳамдастии Аҳмад Махдуми Дониш механдидаанд ва ба байни бойбаччаҳои қалъарав ва дигар муллобачаҳои сустирода паҳн мекарданд. (294)

C'est un jeune home qui me les a apportés, il m'a dit que les élèves et les amis d'Ahmad, surtout les jeunes qui étudient lisent ces journaux et les diffusent. (375)

V.5. Ҷамъбаст ва натиҷагирии тадқиқот, таҳти омӯзиш қарор дода, хулосаҳои заруриро баровардем. Бояд қайд намуд, ки натиҷаи ҳар як марҳиларо манн кӯшиш намудам, ки дар маҷалаву журналҳои илмӣ ба ҷоп расонам.

Исм дорои категорияҳои махсуси грамматикӣ мебошад. Категорияи шахсу шумора ҳам дар забони тоҷикӣ ва ҳам дар забони франсавӣ мавқеи хос дорад. Ба таври муқоиса омӯхтани унсурҳои луғавӣ, грамматикӣ дар забонҳои дунё маъмул аст.

Исмҳои бойзанҳо ва дойразанҳоро тарҷумон дар забони франсавӣ *Les femmes des baïs, le musiciennes* тарҷума намудааст ва шумораи чамъ дар

забони тоҷикӣ бо пасванди –ҳо ва дар забони франсавӣ бошад бо артикили шумораи чамъи муайяни барои харду чинс les ва бо пасванди -s ифода гардидааст. Бояд инро қайд намуд, ки исми бойзанҳо дар тарҷумаи забони франсавӣ ба таври ҷудо навишта шудааст як хусусияти забони франсавӣ дар он аст, ки агар исм дар шумораи чамъ ояд сифат низ дар шумораи чамъ меояд ва дар чунин ҳолат ҷудо навишта мешавад. Тарҷумон исми дойразанҳо бо исми le musiciennes баргардонидааст, ки ба забони тоҷикӣ мусиқинавозон мебошад.

-Инҳоро як муллобача оварда дод, мегӯяд, ки шогирдҳо ва ҳамдастии Аҳмад Махдуми Дониш механдидаанд ва ба байни бойбаччаҳои қалъарав ва дигар муллобачаҳои сустирода паҳн мекарданд. (294)

C'est un jeune home qui me les a apportés, il m'a dit que les élèves et les amis d'Ahmad, surtout les jeunes qui étudient lisent ces journaux et les diffusent. (375)

Дар мисоли овардашуда исми шогирдҳо - les élèves дар шумораи чамъ омадааст аммо исми дигари ҳамдастии дар забони тоҷикӣ дар шумораи танҳо омадааст вале дар забони франсавӣ бошад дар шумораи чамъ ифода гардидааст инчунин тарҷумон калимаи муллобачаҳо-ро бо таври дигар les jeunes тарҷума намудааст, ки нодурстааст. Дар асл калимаи les jeunes ҷавонон мебошад.

Ба муйсар нигоҳ кунед қаландарҳо барин... (343)

Tu n'es pas caiffé, tes cheveux sont langs, tu as l'air d'un derviche! (433)

Дар исми иқтибос шуда калимаи қаландарҳо тарҷумааш дар забони франсавӣ d'un derviche омадааст, ки инчунин дар забони форсу тоҷик низ исми дарвеш низ истифода мешавад, тарҷумон исми мазкурро дар шумораи танҳо тарҷума намудааст, тарҷумаи калимаи қаландарҳо -les vagabonds.

Чунки он кас далер буданд, аз болои ҳунар ва меҳнаташон дағдаға мекарданд ва ба ҳеч кас сар хам намекарданд. Дар сояи он кас бойҳо ба ҳамсояи мо чандон зуроварӣ карда наметавонистанд. (419)

Et cela parce qu'elle ne carbait jamais la tête devant personne. Les bais n'ont jamais rien pu lui faire! (505)

Барои ману шумо барин камбағалҳо ин тавр гуфтан нағз не! (420)

Nous, les puvres femmes, nous ne devons pas parler ainsi... (506-507)

Исмҳои бойҳо, камбағалҳодар тарҷумаи худ дар забони тоҷикӣ исми шахс буда ва ҳолати иҷтимоӣ инсонро мефаҳмонад ва тарҷумон исмҳои мазкурро Les bais ва les puvres femmes баргардонидааст, ки бо артикили муайяни дар шумораи чамъ ва бо пасванди ифода гардидааст аммо дар мисоли дуоум исми камбағалҳо дар шакли les puvres femmes омадааст, маъояш занони камбағал мебошад.

Ҳам бой, ҳам косиб ва ҳунармандон, ҳам камбағал ва қашшоқон_ҳама ба вай эҳтиёҷ доштанд, ҳама ба ӯ корашон меафтод, ҳама Устоназрӣ мегуфтанд... (40)

Les pauvres et riches, les artistans et les laboueurs, tout le monde avait besoin de lui, tout le monde lui demandait son aide, tout le monde l'appelait Ousta, c'est-à-dire, maître. (54)

Косиб ва ҳунармандон, ҳам камбағал ва қашшоқон дар тарҷумаи забони франсавӣ Les pauvres et riches, les artistans et les laboueurs мебошад агар дар забони тоҷикӣ шакли чамъи исмҳои мазкур бо пасванди –он омада бошад вале дар забони франсавӣ бо артикили шумораи чамъ les ва бо пасванди –s баён гардидааст. Гарчан дар мисоли оварда шуда исмҳои косиб ва ё камағал дар шумораи танҳо омадаанд ,вале пасванди чамъандӣ бо ҳамаи исмҳои чида намеоянд ва бо яке омада ба дигаре низ дахл доранд. дар

забони франсавӣ бошад ҳамаи исмҳои оварда шуда дар шумораи чамъ ифода шудааст.

Зарар надорад, шатта хурда –шатта хӯрда ин сағираҳо одам мешаванд.
(291)

Il ne lui arrivera rien: on lui lera la leçon, on la battra et elle deviendra raisonnable! De toute façon, c'est une orpheline sans foyer. (371)

Исми сағираҳо дар шумораи чамъи худ бо пасаванди –ҳо гирифта аст дар забони франсавӣ бошад une orpheline тарҷума шудааст, ки дар шакли танҳо омадааст ва бо артикили номуайянии чинси занона омадааст. Тарзи дурусти шумораи чамъи исми une orpheline – les orphelines мебошад.

Аз таҳлилу баррасии мисолҳо ба чунин хулосаҳо омадем:

1. Дар чамъбандии исмҳои шахс дар забони тоҷикӣ ҳам пасаванди-ҳо ва ҳам бо пасаванди –он истифода гардидааст. Бояд инро қайд кард, ки дар забони тоҷикӣ пасаванди –ҳо Инчунин дар забони франсавӣ бошад мисолҳои зерин бо артикилҳои шумораи чамъи муайяни les ва номуайяни des, ҷонишинҳои шумораи чамъ ses ғайр аз ин дар забони франсавӣ пасаванди –s омадааст.
2. Инро бояд қайд намуд, ки дар вақти тарҷумаи асар на ҳамаи исмҳои дар шумораи чамъ омада дар забони франсавӣ шумораи чамъро гифтааст, балки дар бисёр ҳолат дар шумораи танҳо омадаанд.
3. Шумораи чамъ бо ёрии пасавандҳои чамъбандии -он, ҳо ифода ёбад, дар заони франсавӣ бо ёрии артикли муайяни ва номуайяни ва пасаванди –s ифода мегардад.

Хулоса

Нақшаи панҷсолаи кории ман, ки аз назардоштҳои гуногун иборат буд бомуваффақият ба анҷом расид. Ман дар ҳамаи чорабиниҳои чамъиятӣ ва

фарҳангӣ иштироки фаъолона доштам ва бо донишҷуён оиди мавзӯҳои гуногуни дипломатӣ-сиёсӣ ҳамкорӣ кардам. Барои ҳар панҷ сол Силабусҳо, барномаҳои корӣ тартиб додам. Барои ҳар як нимсола муддати панҷ сол тестҳоро барои донишҷуён тартиб додам. Дар конфронсҳои илмӣ назариявӣ амалӣ бо мақолаҳои вобастабуда баромадҳоро анҷом додам. Ман ба ҳамаи ин муваффақиятҳо нигоҳ накарда аз ҷиҳати гирифтаам, ки дар бахши корҳои илмӣ тадқиқоти пешравиҳои зиёди дигарро ба даст дароварам.

ФАСЛИ VI: Ибораҳои фразеологии идеоматикӣ дар забонҳои муосири тоҷикӣ ва англисӣ

Муаллими калон Муродов Ф.М. Дар даврони соҳибистиклолии Тоҷикистон барои амалигардонидани ҳадафҳои созандаву бунёдкорона аз устодону омӯзгорон, олимону донишмандони соҳаи илму маъориф талаб карда мешавад, ки дорои донишҳои муосири илмиву техникӣ бошанд ва донишҷӯёну толибилмонро ба омӯхтани илму дониш ва касбу ҳунар сафарбар намуда, ин қишри фаъоли ҷомеаро дар рӯҳияи баланди худшиносӣ ва ҳудогоҳӣ тарбия намоянд.

МУҲИМТАРИН НАТИҶАИ ИЛМӢ-ТАДҚИҚОТӢ

Дар доираи нақшаи корҳои илмӣ-тадқиқотӣ дар солҳои 2016-2020 корҳои зиёд ба анҷом дода шуданд. Таҳлилу баррасии ҷамбаҳои ҷудогонаи нақшаи илмӣ-тадқиқотӣ дар рафти кори конфронсҳо, мизҳои мудаввар, семинарҳо ва баромад дар факултет, дар конфронсҳои сатҳи донишгоҳӣ, умумидонишгоҳӣ ва ҷумҳуриявӣ алоҳида тақвият ёфтанд.

Тибқи нақшаи корҳои илмӣ-тадқиқотӣ дар мавзӯи «Ибораҳои фразеологии идеоматикӣ дар забонҳои муосири тоҷикӣ ва англисӣ» фаъолияти илмиро пеш бурдам ва мутобиқи нақшаи тасдиқшуда марҳила ба марҳила ба омӯзиши мубрамияти мавзӯ фаъолият намудам.

VI.1. Омӯзиши ҷамбаҳои назариявии ибораҳои фразеологии идеоматикӣ дар забонҳои муосири тоҷикӣ ва англисӣ.

Воҳидҳои забон ба таври системанок аз поён ба боло ҷойгир буда, пеш аз ҳама, натиҷаи ташаккул, таҳаввул ва рушду такомули таърихии забон ба ҳисоб меравад. Заминаи асосии ташаккули воҳидҳои маънодор пеш аз ҳама, воҳидҳои фонетикӣ – овозҳо, зада, ҳичо ва оҳанг буда, дар шакли бевосита ва бавосита дар ташаккули воҳидҳои маънодор иштирок мекунанд. Системанокии воҳидҳои маънодори забон аз калима шурӯъ шуда, таркибу, ибора, ҷумла ва матнро дар бар мегиранд. Ба тӯфайли

калимаҳо дар заминаи қолабҳои синтаксисӣ баъзан воҳидҳои дар забон шакл мегиранд, ки зоҳиран ба воҳидҳои синтаксисӣ монанд бошанд ҳам, аз ҷиҳати маъно хусусиятҳои маъноӣ омилҳои ташаккул ва мавқеи корбаст аз онҳо ба кулӣ фарқ мекунанд. Ба ин гурӯҳ воҳидҳои ҷудогона ва таърихан ташаккул ёфта зарбулмасалу мақол, афоризмҳо, панду ҳикматҳо, таркибу ибора ва ҷумлаҳои рехтаю устувор ва яклухту маҷозимаъно ё худ фразеологизмҳо дохил шуда, ҳар яке аз ин гурӯҳҳо дорои маъно ва аломатҳои фарқкунанда буда, дар заминаи ин хусусиятҳояшон аз якдигар фарқ намуда ба туфайли онҳо ҳамчун воҳиди алоҳида аз хастии хеш дарак медиханд. Дар ин миён фразеологизмҳо бо аломатҳои хоси яклухтмаъноию устувори таркиб заминаи маҷозии ташаккули худ дар байни дигар воҳидҳои маънодори забон ва умумияту наздикии худ бо воҳидҳои лексикӣ – калимаҳо, мавқеи махсус дошта, бо як қатор аломатҳои барҷастаи худ аз дигар воҳидҳои забон ба кулӣ фарқ мекунанд. Воҳидҳои фразеологӣ мансуби як халқу миллати ҷудогона ва дорои урфу одат, эътиқод ва русуму анъанайи махсус набуда, дар тамоми забонҳои дунё ба мушоҳида мерасанд. Онҳо дар ҳар як забон масолеҳи тайёри нутқи дар тӯли ҳазорсолаҳо ташаккулёфта буда, ба урфу одат, эътиқод ва мафкураю ҷаҳонбинии соҳибзабонон алоқайи зич, ногусастанӣ ва бунёдӣ доранд. Ин аст, ки дар забони гузашта ва имрӯзаи тоҷикӣ бо истилоҳоти гуногуни муаббирот, таъбирот, фразеологизм, иборайи фразеологӣ, иборайи рехтаю устувор, воҳиди фразеологӣ ва дар забони англисӣ бо истилоҳоти *phraseology*, *phraseological units*, *phraseological fusion*, *phraseological combination*, *idiom* ва монанди инҳо ном бурда шуда, ба сифати воҳидҳои махсус ва ҷудогонаи забон мавриди омӯзиши васеъ қарор гирифтаанд. Истилоҳи нисбатан маъмул барои ифодаи мафҳуми ин гурӯҳ воҳидҳои маънодор дар забон истилоҳи *phraseological unity* ё худ воҳиди фразеологӣ ба шумор рафта, мундариҷаи онҳоро дар худ метавонад инъикос намояд.

VI.2. Таҳлили сохторию семантикии ибораҳои фразеологгии идиоматикӣ дар забонҳои муосири тоҷикӣ ва англисӣ.

Идиомаҳо гуруҳи махсуси ВФ ба ҳисоб рафта аз ҳар ҷиҳат хусусият ва табиати онҳо нотакрор аст. Идиомаҳо пеш аз ҳама дар заминаи маъноӣ маҷозии калимаҳо ташкил ёфта муносибатиҳои синтаксиси дар байни ҷузъҳо, таркибии онҳо умуман дида намешаванд. Калимаҳо дар таркиби идиомаҳо он вазифаеро иҷро мекунанд, ки овозҳои нутқ яъне фанемаҳо дар калима дар шаклгирии маъно иҷро кардаанд, яъне мустақилияти калимаҳо дар таркиби идиомаҳо пурра барҳам хурда як маъноӣ барои худ бегонаро ба вучуд меоранд ва аз рӯи обурангу ифоданокӣ муасиртарин ва ҷазобу ифоданоктарин гурӯҳҳои маъноӣ воҳидҳои фразеологиро ташкил медиҳанд. Илова бар хусусиятҳои зикр шуда ҷиҳати муҳими идиомаҳо он аст, ки колорити милли дошта ба монанди фразеологизмҳои ғайридиоматикӣ аз як забон ба забони дигар айнан тарҷума намешаванд ва дар мавриди тарҷумаи онҳо дар забони дигар ё муодили он ёфта кор фармуда мешаванд ё маъноӣ он бо забони таҷумашаванда шарҳ дода мешавад. Ифодаҳои «the apple of smb's eye-нури чашм» (азиз), «make a mountain out of a molehill- пашшаро фил карда нишон додан» (чизеро аз будааш зиёд карда нишон додан), «under sb's nose-дар таги бинии каме» (дар наздикии касе), «old hand-гурги борондида» (одами кордида, пухта, пуртаҷриба)

VI.3. Омӯзиши сохтори грамматикии ибораҳои фразеологгии идеоматикӣ дар забонҳои муосири тоҷикӣ ва англисӣ.

Воҳидҳои фразеологӣ ҳамчун унсури рехтаю устувори забон сохтори ягона надошта дар қолабҳои гуногун тарҳрезӣ шуда, ба назар мерасанд. Онҳо, пеш аз ҳама дар заминаи қолабҳои муайяни синтаксисӣ дар забонҳои мазкур ба вучуд омада, дар баробари умумиятҳо аз ҷиҳати сохтор дар байни фразеологизмҳои феълии ду забон тафовутҳои зиёд дида мешаванд. Ин тафовутҳо аз шаклҳои ибтидоии онҳо маншаъ гирифта, пеш аз ҳама

дар шаклҳои масдари онҳо ва мавқеи ҷойгиршавии ҷузъҳои номӣ ва феълӣ дар доираи фразеологизмҳои феълии ин ду забон ба мушоҳида мерасанд. Барои мисол, дар воҳидҳои фразеологии феълии тоҷикӣ аз дил гузарондан “ба хотир овардан”, ба рӯи касе давидан “беэҳтиромӣ кардан”, дар пӯст нағунҷидан “бисёр хурсанд шудан” ва англисии to break somebody’s heart (айнан: дили касеро шикастан) “касеро ноумед кардан”, to hate somebody’s guts (айнан: шиками касеро бад дидан) “касеро зиёд бад дидан”, to rock the boat (айнан: қайқро ҷунбондан) “мушкилот эҷод кардан”, ки ҳар ду гурӯҳ дар заминаи ду ҷузъ – ҷузъи феълӣ ва номӣ ташаккул ёфтаанд, тафовутҳои сохториро баръало мушоҳида кардан мумкин аст. Дар ташаккули фразеологизмҳои феълӣ дар забони тоҷикӣ ҷузъи номӣ – аз дил, ба рӯи касе, дар пӯст дар аввал омада, ҷузъи феълӣ – гузарондан, давидан, нағунҷидан дар охири фразеологизм мавқеъ мегирад, ки ин ҷойи устувор ва доимии онҳост. Баръакс, дар воҳидҳои фразеологии забони англисӣ ҷузъи феълӣ to break..., to hate..., to rock... дар аввали фразеологизм омада, ҷузъи номӣ дар охир меояд ва ин сохтори онҳо ҳам дар шакли масдарӣ ва ҳам дар шакли тасрифӣ ва ё истеъмоли ҳифз карда мешавад.

VI.4. Хусусиятҳои услубии ибораҳои фразеологии идиоматикӣ дар забонҳои муосири тоҷикӣ ва англисӣ.

Фразеологияи забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ аз ҷиҳати истеъмол ба гурӯҳҳои мухталиф ҷудо мешаванд. Дар баробари воҳидҳои фразеологии умумӣ, ки дар ҳама маврид ба қор бурдан мумкин аст, боз ба фразеологизмҳои хоси китобӣ ва гуфтугӯӣ ҷудо мешаванд. Ин гурӯҳҳо на фақат бо доираи истеъмол, балки бо ифодашавии тобишҳои мухталифи ҳиссию образнокӣ худ ҳам фарқ доранд. Хусусияти мусбӣ ва ё манфӣ, ки дар ҳар воҳиди фразеологӣ ба тариқи алоҳида инъикос меёбанд, вазифаҳои услубии онҳоро муайян мекунанд. Ғайр аз ин ба вазифаи услубии воҳидҳои фразеологӣ муайян кардани роҳу усулҳои ифодашавии маъноҳои

фразеологии онҳо низ дохил мешаванд. Муайян намудани усули ифодаи маъноҳои фразеологӣ, ҷиҳатҳои ҳиссиву образнокӣ ва гурӯҳҳои гуногунӣ воҳидҳои фразеологӣ аз ҷиҳати истеъмол аз вазифаҳои асосии услубиёти ин воситаи забон ба ҳисоб мераванд.

VI.5. Ҷамъбаст ва натиҷагирии тадқиқот.

Дар маҷмӯъ вазифаҳои дар нақшаи илмӣ гузошташуда иҷро гардидаанд ва кори таҳқиқотии илмӣ оид ба мавзӯи тасдиқшуда идома дорад. Дар ин давра аз рӯи мавзӯи тасдиқшуда қорҳои мушаххасро анҷом додаам. Аз он ҷумла доир ба мавзӯи тадқиқотии худ маводҳо ҷамъ намуда, ба навиштани рисолаи номзадӣ худ шурӯъ намудам.

Хулоса

Нақшаи панҷсолаи кории ман, ки аз назардоштҳои гуногун иборат буд бомуваффақият ба анҷом расид. Ман дар ҳамаи ҷорабиниҳои ҷамъиятӣ ва фарҳангӣ иштироқи фаъолона доштам ва бо донишҷӯён оиди мавзӯҳои гуногунӣ дипломатӣ-сиёсӣ ҳамкорӣ кардам. Барои ҳар панҷ сол Силабусҳо, барномаҳои қорӣ тартиб додам. Барои ҳар як нимсола муддати панҷ сол тестҳоро барои донишҷӯён тартиб додам. Дар конфронсҳои илмӣ - назариявӣ ва амалӣ бо мақолаҳои вобаста баромадҳо анҷом додам. Ман ба ҳамаи ин муваффақиятҳо нигоҳ накарда аз ҷиҳати гирифтаам, ки дар бахши қорҳои илмӣ тадқиқоти пешравиҳои зиёди дигарро ба даст дароварам.

Фасли VII: Таълими гуфтори забони англисӣ дар мактабҳои миёна

Ассисент Нурзода Мехрафруз Абдулбоқӣ. Бояд қайд намуд, ки Нурзода М. аз соли 2014 дар кафедраи мазкур ба сифати ассисенти кафедра ба кор оғоз намуд. Соли 2015 кори татқиқотиашро дар мавзӯи: «Таълими гуфтори забони англисӣ дар мактабҳои миёна» оғоз намуда, як қатор мақолаҳо ва корхоро дар ин самт ба сомон расонид.

Дар марҳилаи аввали татқиқот ба омӯхтани адабиётҳои зарурӣ пеш аз ҳама татқиқотҳои илмие, ки дар баҳши педагогикаи халқи тоҷик бахшида шудаанд, аз ҷумла, асарҳои олимони тоҷик Раҳимов Б.Р., Лутфуллоев М.Л., Афзало Х.С., Қодиров Қ.Б., Мачидова Б.А., Арабов И.А. ва дигаронро дар давоми соли 2015-2016 таҳлил намудааст. Инчунин татқиқотҳое, ки дар Руссия, Узбекистон, Казокистон ва Туркменистон доир ба педагогикаи миллии бахшида шудаанд баррасӣ намудааст. Доир ба мавзӯи татқиқотиаш адабиётҳои зиёдеро аз назар гузаронида, дар ин марҳила маводҳои лозимиро гирд овардааст.

Аз рӯи нақшаи тасдиқшудаи кафедра доир ба корҳои илмӣ-татқиқотӣ Нурзода М. корҳои зеринро ба анҷом расонидааст:

1. 28-уми майи соли 2015 имтиҳони номзадиро аз фанни таърих ва фалсафаи илм бо баҳои аъло супорид.
2. 4-уми июни соли 2016 имтиҳони номзоди аз фанни забони хориҷӣ (олмонӣ).
3. Дар давраи ҳисоботӣ доир ба кори илмӣ- татқиқотиаш дар баробари омӯхтани адабиётҳои илмӣ, гузаронидани озмоишҳо дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии шаҳри Душанбе, ноҳияи Рудақӣ, шаҳри Ҳисор, ноҳияи Восеъ ва инчунин дар конференсияҳои илмии гуногун баромад намуда, дар журналҳои илмӣ мақолаҳои худро чоп намудааст.

VII.1. Таълими ҳарф ва ҳичо дар синфҳои ибтидоӣ.

Дар ин марҳила \bar{u} афкори педагогии Мавлоно Абдурахмони Ҷомиро омӯхта, хусола намудааст, ки Ҷомӣ мисли дигар мутафаккирони гузаштаи форсу тоҷик дар тарбияи фарзанд мақоми хос дорад. Шоир дар тарбияи фарзанд мақоми хонавода, мактаб ва мадрасаро нишон дода, тавсия намудааст, ки баъди тарбияи хонавода кӯдак ба мактаб дохил шавад. Мавлоно Абдурахмони Ҷомӣ дар радифи ин бисёр масъалаҳои таълиму тарбия, омӯхтани илму дониш, касбу ҳунар, мақоми омӯзгор, дар ҷавони омӯхтани илму амал, зарурияти аз худ кардани дониш дар ҳаёти инсонро ба аъло таҷассум намудааст. Дар маснави «Ҳафт авранг» низ таъкид шудааст, ки шахс бояд ба тарбияи илмии фарзанд ва дур намондани \bar{u} аз мактаб талош варзад. Аз ҷумла, шоир дар «Тухфат-ул-аҳрор» аҳамияти дар ҳаёти инсон ва дар ҳалли масъалаҳои душвори зиндагӣ зарур будани донишро таъкид намудааст. Бояд тазаққур дод, ки ин андешаҳои мутафаккир имрӯз низ дар педагогикаи умумибашарӣ, дар назарияи таълим (қисми дидактика) ба донишҷӯёни донишгоҳҳо ва коллечҳои омӯзгорӣ таълим дода мешавад. Аз ҷумла, дар педагогикаи муосир мавзӯҳои «Инноватсияи педагоги (навгонҳои педагогӣ)», «Мотивҳои (майлу ҳавас) таълимӣ», «принсипҳо ва қоидаҳои таълим», «Барномаҳои педагогӣ, воситаҳои таълим», «Ташҳиси омӯзиш» ва ғайра ворид гардидааст, ки вобаста ба талаботи ҷаҳони муосир, пешрафти технологияи навини таълим, ба донишҷӯён омӯзонда мешавад. Истифодаи дуруст ва мақсадноки технологияи муосир дар дарс аз тарафи устодон сифати таълимро баланд бардошта, аз тарафи дигар вақт кам сарф шуда, натиҷаи дилхоҳ ба даст меорад.

VII.2. Таълими фонетика.

Моҳияти тарбия ва таълими фонетика, пеш аз ҳама, аз он иборат аст, ки дар партави арзишҳои педагогикаи халқӣ ҳамгироии наслҳоро дар заминаи анъанаҳои гуманистии халқӣ, ки дар давоми асрҳо ташаккул

ёфтааст. Аз чумла, анъанаҳои оилавӣ ба он мусоидат менамояд, ки ҳар як шахс овозу ҳарфи аввалинро дар оила ёд мегирад. Агар ҳар як фард ҳар қадар дар оила тарбияи хуб гирад ва оила солим бошад, он аз ҳар ҷиҳат суҳанвариро омӯхта, забонаш бе лакнат мегардад. Педагогикаи халқи ба табиат ва инсон алоқаи зич дорад. Барои ҳамин ҳам К.Д. Ушинский дар педагогикаи халқӣ ба мақоми тарбияи бобою биби ва дигар аъзоёни калони оила, ки таҷрибаи бойи зиндагӣ даранд, баҳои баланд додааст. Дар анъанаҳои халқӣ меъёр, принцип, муносибат, муносибати байниҳамдигарӣ (дугарафа) ва идеал инъикос ёфтаанд, ки дар давоми асрҳо ташаккул ёфта, дурру дароз ва ғайбона амал кардани онҳоро таъмин намудааст. Анъана ҳамчун ёдгории зеҳнии коллективӣ амал карда, яке аз қисмҳои чудонашавандаи шӯри ахлоқӣ мебошад. Дар он аз ҳама арзишҳои маънавии этнос, асарҳои даҳонӣ ва хаттии эҷодиёти халқ санъати бадеӣ-дастӣ инъикос ёфтааст, ки ҳамаи он барои давраи аввали омӯзиши фонетика кӯмак менамояд.

VII.3. Таълими грамматикаи забони англисӣ.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (22.12.2017) таъкид намуданд: «Моро зарур аст, ки боз ҳам зиёдтар заҳмат кашада, ба масъалаи таълиму тарбия афзалияти бештар диҳем, сатҳу сифати таълимиро дар ҳамаи зинаҳо беҳтар кунем, барои таҳсилоти босифат аз тамоми имконот истифода карда, заминаҳои модиву техникаи муассисаҳои таълимиро таҳким бахшем ва самарабахшии ғайбалияти онҳоро таъмин намоем».

Аз ин рӯ омӯхтани таҷрибаи пешқадами педагогӣ барои пайдо кардани ақидаҳои пешбар низ ёрӣ мерасонад. Бояд зикр намуд, ки ошкор намудани нуқсонҳо ҳам дар таълими грамматикаи забони англисӣ дар бартараф намудани камбудии раванди таълиму тарбияи забондонӣ

мадад мерасонад. Омӯзиш, ҷамъбаст ва паҳн намудани таҷрибаи пешқадами педагогӣ дорои аҳамияти илмиву-методӣ аст, чунки вазифаи омӯхтани таҷрибаи пешқадами педагогӣ аз дарёфт намудани роҳҳо, методҳо ва равишҳои нави таълимӣ чиҳати боло бурдани сатҳу сифати дониши хонандагон, ташаккулу тафаккури онҳо - самаранок истифода бурдани навгониҳои эҷодии омӯзгорони пешқадам дар раванди таълими грамматика иборат аст.

VII.4. Таҳлили самаранокии усули анъанавӣ ва кредитӣ дар омӯзиши забони англисӣ.

Дар ин ин марҳила ӯ кӯшиш намуд, ки усулҳои анъанавӣ ва кредитиро дар омӯзиши забони англисӣ мавриди баррасӣ қарор диҳад. Дар омӯзиши забонҳои хориҷӣ бояд пеш аз ҳама тарбияи идиологиро ба роҳ монд, зеро донишҷӯ дар шароити глобализатсия тавонад аз фарҳагу тамаддуни худ ҳимоят намуда, ӯро ба олмиён нишон диҳад.

Дар солҳои соҳибистиклолии кишвар Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба омӯзиши забонҳои хориҷӣ бахусус русӣ ва англисӣ диққати махсус зоҳир менамояд. Бояд қайд намуд, ки устодони забонҳои хориҷӣ доимо аз методикаи навтарин бархӯрдор буда, мутахассисони забондонро тарбия намоянд. Имрӯзҳо Ҷумҳурии Тоҷикистон узви комилҳуқуқи зиёда аз 51 созмонҳои байналхалқию минтақавӣ буда, бо зиёда аз 160 давлати ҷаҳон муносибатҳои дипломатиро ба роҳ мондааст.

VII.5. Ҷамъбаст ва натиҷагирии тадқиқот.

Дар раванди таълим нақши педагогикаи халқӣ (педагогикаи миллии тоҷик) дар тарбияи фикрии насли наврас ва ҷавонон дар асоси анъана, расму одат, аршишҳои миллию маънавӣ ба воситаи истифодаи зарбулмасалу мақолҳо, афсонаҳои халқӣ, чистон ва дostonҳои халқӣ бо далелҳо возеҳ таҳлил шуда, муҳимияти мавзӯӣ инъикос ёфтааст. Чунки дар давоми ҳазорсолаҳо педагогикаи халқӣ дар тарбияи забондонии инсон

нақши калидӣ дошт ва имрӯз низ дар шароити ҷаҳонишавии тамаддунҳо боз ҳам мақому эътибори бештарро соҳиб аст. Педагогикаи халқӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ пеш аз ҳама ба тарбияи меҳнатӣ, ахлоқӣ, фикрӣ, зебоипарастӣ, ватандӯстии наврасон ва ҷавонон диққати махсус дода мешуд.

Дар давраи фаъолияти корӣ дар бахши бозомӯзии касбӣ бори аввал дар таърихи 10.10. 2015 то 10.11. 2015 давраи (курси) пурраи таҳсилро дар Донишкадаи тақмили ихтисоси омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти олии касбии назди ДМТаз рӯи ихтисоси «Равияи ҷамъиятӣ бахши забаномӯзӣ» -ро гузашт. Бори дуюм аз 17.12.2018 то 22.01.2019 давраи пурраи таҳсилро дар Донишкадаи тақмили ихтисоси омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти олии касбии назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон бо ихтисоси «Муносибатҳои байналмилалӣ ва дипломатия» аз худ намуд.

Аз соли 2017 инҷониб дар маҳфили илмии донишҷӯёни кафедраи мутолиоти аврупоии факултети муносибатҳои байналхалқии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон бо номи «Клуби «Future Diplomat» бо ҳайси котиб фаъолият дорад.

Хулоса

Фаъолияти таълимӣ, илмӣ- методӣ ва тарбиявӣ Нурзода. М.А. дар давраи ҳисоботии 2015-2020 пурра иҷро гардид. Дар бахши таълим дар ин давра нақшаи фардиро барзиёд иҷро намуда, дар бахши илм бошад ба ҷамъоварии мавод доир ба бобҳои татқиқоти илмии худ нашри мақолаю гузоришҳо дар конферонсҳои илмӣ - назариявӣ ҷумҳуриявӣ баромад намуд.

ФАЪОЛИЯТИ ЧАМЪБИЯТИ ИЛМИИ ДОНИШЧЌЎЊНИ (ЧИД) ВА МАХФИЛХОИ ИЛМИИ ИНФИРОДИИ УСТОДОНИ КАФЕДРАИ МУТОЛИОТЌ АВРУПОЌ

Дар давоми 5-солаи хисоботи дар назди кафедраи мутолиоти аврупоЌ махфили илмии донишчЌЎЊ амал намуд, ки дар он устодон, донишчЌЎЊ ва магистрон ҳар моҳ ду маротиба чамъ шуда, нозукиҳои илми забоншиносЌ, дипломатия, забони англисЌ, муқоисаи типологии дар забонҳои гуногунсохт, тарҷума ва дигар масъалаҳои дахлдорро баррасменабуданд.

Аз соли 2016 то соли 2018 дар назди кафедра Махфили «Cooperaton (ҲамкорЌ)» фаъолият мекард, ки роҳбарии онро устодони ҷавони кафедра ба зимма доштанд ва аз соли таҳсили 2018 -ум бошад дар назди кафедра Махфили «Friendship (ДўстЌ)» то имрўз фаъолият дорад. Роҳбарии махфилро муаллими калони кафедра Ашурмамедова У. ва ассистенти кафедра Нурзода М. ба ўҳда доранд. Бояд таъкид кард, ки махфили «Friendship (ДўстЌ)» дар давоми фаъолияти худ пеш аз ҳама Оинномаи махфилро муайян намуда, ҳама сола нақшаи солонаи фаъолияти махфилро омода сохта ҳамчунин нақшаи мавзўҳои илмиро дар давоми фаъолияти ҳеш тарҳрезЌ гардонид. Ҳамасола роҳбарияти махфил дар рафти ҷаласаи аввал кушиш мекунанд, ки шумораи аъзоЊни махфилро аз ҳисоби донишчЌЎЊни ихтисоси муносибатҳои байналхалқЌ, фаъолияти иттилоотЌ-таҳлилЌ, магистрон ва шавқмандони забони англисЌ пурра намоянд. АъзоЊни махфил дар асоси нақшаи корЌ аз ҷониби кафедра ва муовини декан оид ба илм тасдиқшуда, дар 5-солаи хисоботЌ чамъ омада, мавзўҳои муҳими назария ва амалияи тарҷума, нақши забонҳои хориҷЌ дар муносибатҳои байналхалқЌ, тавачҷуҳи асосгузори сулҳу Ваҳдати миллЌ, Пешвои миллат мўҳтарам ЭмомалЌ Раҳмон ба омўзиши забонҳои хориҷЌ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар паҳлўҳои илми забоншиносиро мавриди баррасЌ қарор додаанд. Масоили илмии пешниҳодгашта, ки фарогирандаи

чанбаҳои гуногуни забон дар муносибатҳои байналхалқии муосир буда дар доираи мавзӯи тадқиқотҳои илмии кафедраи Мутолиоти аврупоӣ мебошанд, аз он ҷумла: «Омузиши забонҳои хориҷӣ пас аз соҳибистиқлолии Ҷумҳурии Тоҷикистон» (сентябр), «Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ташаббусҳои созандаи он дар СММ ва дигар созмонҳои байналхалқию минтақавӣ» (октябр), «Масоили мубрами забоншиносӣ» (ноябр), «Масъалаи муҳочират дар муносибатҳои байналхалқӣ (мушкилоти забонӣ). Муҳочирати меҳнатии шахрвандони ҶТ, проблемаҳои асосӣ ва роҳҳои оқилонаи ҳалли онҳо» (декабр), «Масъалаҳои ҳамкориҳои илмӣ-фарҳангии Осиёи Марказӣ дар муносибатҳои байналхалқӣ» (феврал), «Ҷангҳои иттилоотӣ ва нақши онҳо дар низоми муносибатҳои байналхалқӣ; (Кибертероризм ва таъсири он ба амнияти миллӣ ва минтақавии кишварҳо)» (март), маърузаҳо вобаста ба Ҳафтаи илм «Конфронси илмӣ апрелӣ», ва «Таъсири фаранг ва бархӯрди он дар натиҷаи ҳамгироӣ дар кишварҳои аврупоӣ» (моҳи май)-ро дар бар мегирад.

ХУЛОСА

Кафедраи мутолиоти аврупоӣ дар тӯли паҷсолаи ҳисоботӣ тавонист, ки масъалаҳои ба нақша гирифташудаи илмиро доир ба самти аввали тадқиқ - «Нақши забонҳои хориҷӣ дар ташаккул ва таҳаввули равобити дипломатии байни кишварҳо» дар асоси ҷамъ, омӯзиш ва таҳлили адабиёти таърихӣ ва муосир, маводҳои матбуоти даврӣ, ҳуҷҷатҳои бойгонӣ ва адабиёти илмӣ-тадқиқотӣ ба анҷом расонида, паҳлуҳои гуногуни мавзӯро дар осорҳои худ инъикос намуда, нуқтаҳои муҳими онро дар конфронсҳои ҷумҳуриявӣ байналхалқӣ, донишгоҳӣ ва мизҳои гирд ибраз намоянд.

Омӯзиши мавзӯ ва таҳлили адабиёти ватанӣ хориҷӣ ба муҳаққиқон имконият дод, ки дар ҳафт фасл ва сию панҷ марҳила, омӯзиш, таҳлил ва хулосабандии худро нисбати масъалаҳои дар нақша гирифташуда иҷро намоянд. Дар натиҷаи бурдани корҳои илмӣ муҳаққиқон хулосаҳои зеринро бароварданд:

1. Мавзӯи интихобнамудаи корҳои илмӣ-тадқиқотии кафедра ҳануз ҳам мубрамияти худро гум накардааст ва зарур аст, ки тадқиқот дар доираи он дар оянда низ сурат гирад.

2. Забонҳои хориҷӣ дар пешбурди муносибатҳои байналхалқӣ ва дар ҳалли масоили мубрами он дар замони муосир дар сатҳи баланди ташаккул қарор дошта, доираҳои илмӣ-назариявӣ ватанӣ, аз он ҷумла мутахассисони риштаи равобити байналмилалӣ Донишгоҳро зарур аст, ки ба омӯзиши он диққати махсус дода, доир ба масъалаҳои мубрами забоншиносӣ фаъолияти пайваستا дошта бошанд.

3. Тадқиқ ва омӯзиши забон дар муносибатҳои байналхалқӣ масоили мубрами замони муосир буда, натавонанд хислати академӣ илмӣ балки амалиро бештар дорост. Аз ин сабаб зарур аст, ки масъалаҳои мубрами забонро дар раванди тарҷума дар муносибатҳои байналхалқӣ бо

назардошти нуқтаи назари олимони ватанӣ зери тадқиқ қарор диҳанд. Аз тарафи муҳақиқон зарур аст, ки тадқиқотҳои худро бо дарназардошти характери амалӣ доштанишон дар курсҳои махсус истифода намоянд.

4. Бо тағйир ёфтани вазъи иттилоотии ҷаҳон, рушди илмӣ техника, ҷолишҳои ҷаҳони муосир, бархӯрди тамаддунҳо ва дигар омилҳои таъсиррасон ба забон, забони англисӣ низ дар қатори дигар забонҳо ба пайдо намудани терминҳо ва вожаҳои нав рӯ ба рӯ мешавад. Аз ин лиҳоз устодони соҳаро зарур меояд, ки доимо дар фикри усулҳои ҷадиди таълим бошанд.

5. Осиёи Марказӣ пас аз фурупошии Иттиҳоди Шӯравӣ рӯз ба рӯз мавқеи хешро дар ҷаҳорҷӯби манофеи геополитикии кишварҳои абарқудрат мустаҳкамтар карда истодааст. Агар дар аввал ҳифз ва ё воридшавӣ ба минтақа ҳамчун ҳадафи асосӣ ба ҳисоб равад, имрӯз масоили таъмини суботи минтақавӣ ба масоили муҳимтарин табдил ёфтааст. Зеро дар низоми ташаккулёбандаи муносибатҳои байналхалқӣ минтақа ҷойи махсусро соҳиб гашта ҳар як воқеа дар он таъсир ба тамоми раванди сиёсати ҷаҳониро дорад. Аз ин рӯ омӯзишу пажӯҳиши забонҳои хориҷӣ барои тақвияти ҳамкориҳои дучониба ва бисёрҷонибаи фарҳангӣ дар тамоми манотиқи Осиёи Марказӣ мақоми хосса пайдо намудааст.

Аз тарафи устодони кафедра, масъули иҷроиши нақши корҳои илмӣ-тадқиқотӣ дар ин марҳила як қатор корҳои дигари илмӣ низ ба анҷом расонида шуданд, ки онҳо асосан марбут ба масъалаҳои иштирок ва баромад кардан дар конференсияҳои илмии донишгоҳӣ, ҷумҳуриявӣ ва байналмиллалӣ, семинарҳои байналхалқӣ, мизҳои мудаввар баромадҳо намуданд.

Кафедраи мутолиоти аврупоӣ дар давраи ҳисоботӣ шумораи зиёди чорабиниҳои илмӣ, аз он ҷумла конференсияҳо (умумидонишгоҳӣ, ҷумҳуриявӣ ва байналхалқӣ), мизҳои мудаввар, семинарҳои илмӣ ва ғайраҳо бо фарогирии доираи васеи мавзӯҳои мубрами забоншиносӣ,

хамкориҳои адабию фарҳангӣ ва омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар шароити муосир доир намудааст. Шарҳи мухтасари онҳо аз соли 2016 инҷониб чунин пешниҳод мегардад:

21 майи соли 2016 конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии дар мавзӯи “Забонҳои хориҷӣ дар ҷаҳони муосир” баргузор гардид, ки дар кори конференсия муовини ректор оид ба илм Сафармамадов С.М., декани факултети муносибатҳои байналхалқӣ Самиев Х.Д., мудири кафедраи мутолиоти аврупоӣ дотсент Начмиддинов А.Ф., устодон аз ДДЗТ ба номи С. Улуғзода дотсент Наврасов А.Б., дотсент Гадоев К.Х., ва инчунин устодони кафедраҳои забонҳои хориҷии ДМТ дотсент Абдулфайзов С., мудири кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавии ДМТ дотсент Наврӯзшоев Б., мудири кафедраи умумидонишгоҳии забони англисӣ дотсент Исмоилзода Э. ширкат намуда, маърузаҳои худро вобаста ба паҳлуҳои гуногуни омӯзишу пажӯҳиши забонҳои хориҷӣ ироа намуданд.

Бояд қайд кард, ки дар рафти конференсия масоили зерин мавриди баррасӣ қарор гирифт:

- мубрамияти омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар шароити муосир;
- мавқеи забонҳои хориҷӣ дар таҳкими муносибатҳои дучониба ва бисёрҷонибаи фарҳангии байни кишварҳо;
- нақши забонҳои хориҷӣ дар раванди ҷаҳонишавии таҳсилот;
- усулҳои муосири таълими забонҳои хориҷӣ дар ҷаҳони муосир;
- махсусиятҳои тарҷумаи синхронӣ ва хаттии ҳуҷҷатҳои дипломатию байналхалқӣ;

Ҳамчунин дар кори конференсия устодони ҷавони кафедраи мутолиоти аврупоӣ, магистрону донишҷӯён иштирок намуда фикру андешаҳои худро нисбати мавзӯҳои ҷойдошта иброз намуданд.

25 феввали 2017 бо ташаббуси кафедраи мутолиоти аврупоӣ дар ДМТ конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии дар мавзӯи “Усулҳои инноватсионӣ ва роҳҳои модернизатсияи раванди таълим дар омӯзиши

забонҳои хориҷӣ дар шароити навин” баргузор гардид. Дар кори конференсия муовини ректор оид ба илм Сафармамадов С.М., Сардори раёсати ахбороти илмӣ ДМТ Абдуллозода Р., декани факултети муносибатҳои байналхалқӣ Самиев Х.Д., мудири кафедраи мутолиоти аврупоӣ дотсент Начмиддинов А.Ф., устодон аз ДДЗТ ба номи С. Улуғзода, устодон аз ДДОТ ба номи С. Айнӣ ва инчунин устодони кафедраҳои забонҳои хориҷии ДМТ дотсент Абдулфайзов С., мудири кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавии ДМТ дотсент Наврӯзшоев Б., мудири кафедраи умумидонишгоҳии забони англисӣ дотсент Исмоилзода Э., мудири кафедраи забонҳои хориҷии факултети Осие ва Аврупо дотсент Талабов Т.С., аҳли устодони кафедраи мутолиоти аврупоӣ ширкат намуда, маърузаҳои худро вобаста ба паҳлуҳои гуногуни таълими забонҳои хориҷӣ ироа намуданд.

Дар кори конференсия масъалаҳои зерин мавриди баррасӣ қарор гирфт:

- усулҳои муосири таълими забонҳои хориҷӣ дар мактабҳои миёна ва олии Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- бартарӣ ва норасоии низоми кредитии таҳсилот;
- низоми ҳолгузории пачбала ва садбала дар рафти натиҷагирии дониши донишҷӯён;
- истифодаи технологияи муосир дар равандаи дарсҳои забони хориҷӣ;
- таҷрибаи журнали электронӣ ва шабакаи ягонаи ҳолгузории ДМТ дар низоми кредитии таҳсилот;

Ҳамчунин дар кори конференсия доираи васеи устодони ҷавон, аспирантон, магистрон ва донишҷӯён ҷалб шуда, дар рафти саволҷавоб ва музокирот ғаълона ширкат намуданд.

15 декабри соли 2018 бо ташаббуси кафедраи мутолиоти аврупоӣ дар ДМТ конференсияи донишгоҳӣ илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи “Нақши забонҳои хориҷӣ дар рушди дипломатияи моҳир” баргузор гардид. Бояд

кайд кард, ки дар кори конференсия муовини ректор оид ба илм Сафармамадов С.М., Сардори раёсати ахбороти илмӣ ДМТ Абдуллозода Р., декани факултети муносибатҳои байналхалқӣ Самиев Х.Д., мудири кафедраи мутолиоти аврупоӣ дотсент Начмиддинов А.Ф., устодон аз ДДЗТ ба номи С. Улуғзода, устодон аз ДДОТ ба номи С. Айнӣ ва инчунин устодони кафедраҳои забонҳои хориҷии ДМТ дотсент Абдулфайзов С., мудири кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавии ДМТ дотсент Наврӯзшоев Б., мудири кафедраи умумидонишгоҳии забони англисӣ дотсент Исмоилзода Э., мудири кафедраи забонҳои хориҷии факултети Осиё ва Аврупо дотсент Талабов Т.С. ва аҳли устодони кафедраи мутолиоти аврупоӣ ширкат намуда, маърузаҳои худро вобаста ба паҳлуҳои гуногуни нақши забонҳои хориҷӣ дар рушди дипломатияи муосир ироа намуданд.

Дар кори конференсия масъалаҳои зерин мавриди баррасӣ қарор гирфт:

- омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- забони англисӣ яке аз забонҳои расмӣ созмонҳои бонуфузи байналхалқию, минтақавӣ;
- нақши забони англисӣ дар ҳалли масоили байналмиллалӣ ва суҳбатҳои дипломатӣ;
- услуби муоширати дипломатии забони англисӣ;
- махсусиятҳои фонетикӣ, грамматикӣ, лексикӣ ва услубии дар таълими забони англисӣ;

Ҳамчунин дар кори конференсия доираи васеи устодони ҷавон, аспирантон, магистрон ва донишҷӯён ҷалб шуда, дар рафти саволҷавоб ва музокирот фаъолона ширкат намуданд.

Рӯзҳои 4-5-уми апрели соли 2019 бо ташаббуси кафедраи мутолиоти аврупоӣ дар ДМТ конференсияи байналмилалӣ илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи “Introducing transdisciplinary European studies in Tajikistan (TACES)”

баргузор гардид. Бояд қайд кард, ки дар кори конференсия муовини Вазири Маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Мирбобоев, Ректори ДМТ мухтарам Имомзода М. С. муовини ректор оид ба илм Сафармамадов С.М., Сардори раёсати ахбороти илмии ДМТ Абдуллозода Р., декани факултети муносибатҳои байналхалқӣ Самиев Х.Д., мудирони кафедраи мутолиоти аврупоӣ дотсент Начмиддинов А.Ф., устодон аз Донишгоҳи Славиянии Русия ва Тоҷикистон, Донишгоҳи давлатии Данғара, Донишгоҳи давлатии Хоруғ, Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон, Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Солнсон Маргус намояндаи ҳайати Иттиҳоди Аврупо дар Тоҷикистон, Олга Богданова аз Донишгоҳи Тартуи Эстония, Кристиян Ҳерм аз Донишгоҳи Дрездени Олмон ва аҳли устодони кафедраи мутолиоти аврупоӣ ширкат намуда, маърузаҳои худро вобаста ба паҳлуҳои гуногуни муқаддимаи ҳамгироии байнифаннии мутолиоти Аврупо дар Тоҷикистон дар ҷаҳорҷӯбаи барномаи (TACES) ироа намуданд.

Бояд қайд намуд, ки дар рафти конференсия масъалаҳои зерин мавриди баррасӣ қарор гирифт:

- Ҳамкориҳо дар соҳаи мориф байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Иттиҳоди Аврупо дар ҷаҳорҷӯбаи барномаи (TACES);
- Барномаи TACES замина барои таъсиси ҳамкориҳо байни донишгоҳҳои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Иттиҳоди Аврупо;
- забонҳои хориҷи дар барномаи омӯзишии TACES;
- лоиҳаи TACES: дастовардҳо ва комёбиҳо;
- табодули устодон ва табодули усулҳои таълим дар ҷаҳорҷӯбаи лоиҳаи TACES; ва дигар мавзӯҳои ҷолибу мубрам.

Инчунин дар кори конференси магистроне, ки дар ҷаҳорҷӯбаи ин лоиҳа таҳсил менамуданд, фаъолона ширкат намуда, маърузаҳои худро ироа намуданд. Зикр кардан ҷоиз аст, ки конференсияи мазкур аз ҷанд бахш иборат буда, дар толори мутолиоти аврупоии факултети

муносибатҳои байналхалқӣ, дар толори бинои асосии ДМТ ва дар Донишгоҳи Славиянии Русия ва Тоҷикистон баргузор гардида, доираи васеи муҳаққиқон, магистрон ва донишҷӯёнро фаро гирифт.

8 ноябри соли 2019 бо ибтикори кафедраи мутолиоти аврупоӣ конференсияи умумидонишгоҳии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Забон ва нақши он дар дипломатия” баргузор гардид. Бояд қайд кард, ки дар қорӣ конференсия муовини ректор оид ба илм Сафармамадов С.М., Сардори раёсати ахбороти илмии ДМТ Абдуллозода Р., декани факултети муносибатҳои байналхалқӣ Самиев Х.Д., мудири кафедраи мутолиоти аврупоӣ дотсент Начмиддинов А.Ф., устодон аз ДДЗТ ба номи С. Улуғзода дотсент Гадоев К.Х., дотсент Наврасов А.Б., дотсент Мусаямов З., устодон аз ДДОТ ба номи С. Айнӣ ва инчунин устодони кафедраҳои забонҳои хориҷии ДМТ дотсент Абдулфайзов С., мудири кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавии ДМТ дотсент Наврӯзшоев Б., мудири кафедраи умумидонишгоҳии забони англисӣ дотсент Исмоилзода Э., мудири кафедраи забонҳои хориҷии факултети Осие ва Аврупо дотсент Талабов Т.С. ва аҳли устодони кафедраи мутолиоти аврупоӣ ширкат намуда, маърузаҳои худро вобаста ба паҳлуҳои гуногуни забонҳои хориҷӣ ва алоқаи онҳо бо дипломатияи муосир ироа намуданд.

Дар қорӣ конференсия масъалаҳои зерин мавриди баррасӣ қарор гирифт:

- омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аз нигоҳи мутахассисони соҳа;
- забони англисӣ яке аз забонҳои байналхалқӣ ва забони расмӣ созмонҳои бонуфузи байналхалқӣю, минтақавӣ;
- нақши забони англисӣ дар ҳалли масоили байналмиллалӣ;
- мавқеи забони англисӣ дар таҳкими муносибатҳои фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Иттиҳоди Аврупо;
- услуби муоширати дипломатии забони англисӣ;

- махсусиятҳои гуногуни забонҳои хориҷӣ дар раванди тарҷума ва дар таълими он;

Ҳамчунин дар қори конференсия доираи васеи устодони ҷавон, аспирантон, магистрон ва донишҷӯён ҷалб шуда, дар рафти саволуҷавоб ва музокирот фаъолона ширкат намуданд.

2-юми апрели соли 2020 бо ибтиқори кафедраи мутолиоти аврупоӣ мизи гирди умумидонишгоҳии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Нақши забони англисӣ дар раванди ҷаҳонишавии низоми таҳсилот дар Тоҷикистон” баргузор гардид. Бояд қайд кард, ки дар қори конференсия Сардори раёсати ахбороти илмии ДМТ, Абдуллозода Р., декани факултети муносибатҳои байналхалқӣ Самиев Х.Д., мудири кафедраи мутолиоти аврупоӣ дотсент Начмиддинов А.Ф., устодон аз ДДЗТ ба номи С. Улуғзода дотсент Гадов К.Х. ва инчунин устодони кафедраҳои забонҳои хориҷии ДМТ дотсент Абдулфайзов С., мудири кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавии ДМТ дотсент Наврӯзшоев Б., мудири кафедраи умумидонишгоҳии забони англисӣ дотсент Исмоилзода Э., мудири кафедраи забонҳои хориҷии факултети Осие ва Аврупо дотсент Талабов Т.С. ва аҳли устодони кафедраи мутолиоти аврупоӣ ширкат намуда, маърузаҳои худро вобаста ба паҳлуҳои гуногуни нақши забони англисӣ дар раванди ҷаҳонишавии низоми таҳсилот дар Тоҷикистон, ироа намуданд.

Дар қори конференсия масъалаҳои зерин мавриди баррасӣ қарор гирфт:

- омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- бартарӣ ва норасоҳои низоми кредитии таҳсилот;
- нақши забони англисӣ дар истифодаи технологияи муосири компютери ва коммуникатсионӣ;
- мавқеи забони англисӣ дар таҳкими муносибатҳои фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Иттиҳоди Аврупо;
- услуби муоширати дипломатии забони англисӣ;

- махсусиятҳои гуногуни забонҳои хориҷӣ дар раванди тарҷума ва дар таълими он;
- ҳаҷонишавии низоми таҳсилот: ҳолат ва дурнамо;

Ҳамчунин дар кори конференсия доираи васеи устодони ҷавон, аспирантон, магистрон ва донишҷӯён ҷалб шуда, дар рафти саволҷавоб ва музокирот фаъолона ширкат намуданд.

ДАСТОВАРДҲОИ УСТОДОНИ КАФЕДРА

(чопи маводҳо, иштирок дар чорабиниҳои илмӣ, тақмили ихтисос ва ғ.):

ДАР СОЛҲОИ 2016-2020

Китобҳои дарсӣ, монографияҳо, воситаҳои таълимӣ

1. Абдулҳаева М.Х. “The valuable book” – Душанбе -2016. 60с.
2. Шозимова Т.Д. Фарҳанги дипломатии англисӣ-тоҷикӣ. – Душанбе - 2017. – 200с.
3. Ашурмамедова У. “Фонетикаи забони англисӣ” Душанбе – 2020
4. Начмиддинов А.Ф. «English for Diplomats». –Душанбе, «Ашуриён ». – 2017 . - 364 с.
5. Начмиддинов А.Ф. «Особенности образования новых слов в английском и таджикском языках», Монография. - Душанбе, «Ашуриён». – 2017 . - 164с.
6. Шозимова Т.Д., «Мера, длина и вес в разноструктурных языках», Монография. - Душанбе, «Ирфон». – 2017 . - 182с.

Мақолаҳои илмӣ, публицистӣ, фишурдаҳо

1. Абдулҳаева М.Х. конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ ҳайати устодону кормандони ДМТ, дар мавзӯи “ Роль и функции базового образования в системе образования” , Душанбе,2016.
2. Абдулҳаева М.Х. “О передаче английской образовательной терминологии на таджикский язык”ПаёмДМТ №4/1, 2016. Душанбе “Сино”, 2016.
3. Абдулҳаева М.Х. конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ ҳайати устодону кормандони ДМТ, бахшида ба “20 сологии Рӯзи ваҳдати миллӣ ва

Соли ҷавонӣ”, дар мавзӯи “ Усулҳои омӯзиш ва тарзҳои тарҷумаи матнҳои матбуоти даврӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ”. Душанбе, 2017.

4. Абдулҳаева М.Х. «Баъзе қайдҳои грамматикӣ доир ба тарҷума дар мавзӯҳои сиёсӣ ва дипломатӣ», «Паём ДМТ» № 4/3, 2017.:

5. Абдулҳаева М.Х. «Грамматическая многофункциональность служебного глагола «take» в современном английском языке» «Паём ДМТ» №4/3, 2017

6. Абдулҳаева М.Х. Мизи гирди умумидонишгоҳии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Муқоисаи истилоҳоти соҳаи маориф дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ”. Душанбе, 2018.

7. Абдулҳаева М.Х. Конференсияи илмӣ-амалии донишгоҳ дар мавзӯи “Нақши забонҳои хориҷӣ дар рушди дипломатияи муосир” дар мавзӯи “Усулҳои муосири таълими забони англисӣ”. Душанбе, 20019.

8. Абдулҳаева М.Х. Конференсияи умумидонишгоҳии илмию амалӣ дар мавзӯи “Нақши забонҳои хориҷӣ дар рушди дипломатияи муосир”, дар мавзӯи “ Терминология ва усулҳои таълим”. Душанбе, 2019.

9. Абдулҳаева М.Х. Мизи гирди умумидонишгоҳии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Роль и функции терминов и терминологии в коммуникативных процессах”. Душанбе, 2020.

10. Ашурмамедова У. конференсияи илмӣ-амалии донишгоҳ дар мавзӯи “Истифодаи бозҳои интерактивӣ дар дарси забони англисӣ”, 25 апрели соли 2016. Душанбе.

11. Ашурмамедова У. конференсияи илмӣ-амалии донишгоҳ (факултети Муносибатҳои байналхалқӣ) аз рӯи мавзӯи “Сравнительное изучение терминологии родства в английском, таджикском и памирских языках”, 24 апрели соли 2017, ш. Душанбе.

12. Ашурмамедова У. конференсияи илмӣ-амалии донишгоҳ аз рӯи мавзӯи “Ибораҳои сермаъноӣ ҳешутаборӣ дар забонҳои тоҷикӣ, шугнонӣ ва англисӣ”, 25 апрели соли 2018, ш. Душанбе.

13. Ашурмамедова У. мизи мудаввар дар факултети донишгоҳ, аз рӯи мавзӯи “Муқоисаи сифати феълӣ (Participle 1, - Participle 2) дар забони тоҷикӣ ва англисӣ”, моҳи ноябри соли 2018, ш. Душанбе.
14. Ашурмамедова У. конференсияи илмӣ-амалии донишгоҳ аз рӯи мавзӯи “Ибораҳои хешутаборӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ” 25 апрели соли 2019, ш. Душанбе.
15. Ашурмамедова У. мизи мудаввар аз рӯи мавзӯи “Шакли фоил ва мафъули феъл дар забони англисӣ”, 4. ноябри соли 2019, ш. Душанбе.
16. Ашурмамедова У. маъруза дар семинар оид ба мавзӯи “Усулҳои нави таълимӣ барои баланд бардоштани савияи дониш ва малакаҳо”, соли 2018, ш. Душанбе.
17. Ашурмамедова У. маъруза дар семинар оид ба мавзӯи “Истифодаи усулҳои интерактивӣ дар таълими забони англисӣ”, ки аз тарафи Донишгоҳи Осиеи Марказӣ ташкил карда шуд, соли 2019, ш. Душанбе.
18. Ашурмамедова У. мақолаи илмӣ дар мавзӯи: “Этимологический и фонетический аспект сравнительного типологического анализа лексического ряда падар-писар-бародар с английскими эквивалентами и с другими родственными языками”. Вестник ТНУ, стр. 140-144. Душанбе, 2016.
19. Ашурмамедова У. мақолаи илмӣ дар мавзӯи: “Нана (Мать) – Кушанское Женское Божество. Сравнительное изучение особенностей терминов родства в шугнанском, таджикском и английском языках”. Вестник ТНУ. Стр. 144-149. Душанбе, 2017.
20. Ашурмамедова У. мақолаи илмӣ дар мавзӯи: “К гипотезе Соссюра о Праязыке: Историко-сравнительный анализ лексики кровного родства”. Вестник ТНУ №6, стр. 30-37, Душанбе, 2018.
21. Муродов Ф. конференсияи илмӣ-назариявии донишгоҳӣ дар мавзӯи «Масоили мубрами методикаи таълими забонҳои хориҷӣ», мақола оид ба

мавзӯи “Усулҳои муосири тарҷумаи истилоҳоти дипломатӣ”; Душанбе, 19 ноябри соли 2016;

22. Муродов Ф. конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии ҳайъати устодону кормандони ДМТ, бахшида ба “25-умин солгарди Истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон”, мақола оид ба мавзӯи “Хусусиятҳои сохториву маъноии воҳидҳои фразеологӣ дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ”; Душанбе, 25 апрели соли 2016;

23. Муродов Ф. конференсияи илмӣ-назариявии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи “Усулҳои иноватсионӣ ва роҳҳои модернизатсияи раванди талим дар омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар шароити навин” мақола оид ба мавзӯи “Истилоҳи дипломатӣ ва усулҳои матлуби интихоби онҳо дар забони муосири тоҷикӣ”; Душанбе, 25 феввали соли 2017

24. Муродов Ф. конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии ҳайъати устодону кормандони ДМТ, бахшида ба “20-солагии Рӯзи ваҳдати миллӣ ва соли ҷавонон”, оид ба мавзӯи “Мансубияти ҳиссаинутқии воҳидҳои фразеологӣ идиоматикӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ”; Душанбе, 24 апрели соли 2017;

25. Муродов Ф. паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар бахши илмҳои филологӣ таҳти рақами 4/7 соли 2017 мақола оиди “Истилоҳоти дипломатӣ ва усулҳои матлуби интихоби онҳо дар забони адабии муосири тоҷикӣ” аз ҷоп баромад. Мақола дар саҳифаҳои 146-148 – и маҷалаи мазкур дарҷ гардидааст;

26. Муродов Ф. конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии ҳайъати устодону кормандони ДМТ, бахшида ба Даҳсолаи байналмиллалӣ амал “Об барои рушди устувор, солҳои 2018-2028”, “Соли рушди сайёҳӣ ва хунаҳои мардумӣ”, “140-солагии зодрӯзи қаҳрамони Тоҷикистон Садриддин Айни” ва “70 солагии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон” мақола оид ба мавзӯи “Ибораҳои фразеологӣ феълӣ дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ”; Душанбе 25 апрели соли 2018;

27. Муродов Ф. Конференсияи умумидонишгоҳии илмию амалӣ дар мавзӯи “Нақши забонҳои хориҷӣ дар рушди дипломатияи муосир” мақола оид ба мавзӯи “Роҷеъ ба баъзе хусусиятҳои сохтори воҳидҳои фразеологии феълӣ дар забонҳои муосири англисӣ ва тоҷикӣ”; Душанбе 8 ноябри соли 2019;
28. Муродов Ф. конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии ҳайъати устодону кормандони ДМТ, баҳшида ба ҷашни “5500-солагии Саразми бостонӣ”, “700-солагии шоири барҷастаи тоҷик Камоли Хучандӣ” ва “Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф (солҳои 2020-2040)” оид ба мавзӯи “Ибораҳои идиоматикӣ ва феълҳои фразеологӣ дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ”; Душанбе, 25 апрели соли 2019;
29. Муродов Ф. конференсияи илмӣ-назариявии донишгоҳӣ дар мавзӯи “проблемаҳои омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар замони муосир”, ки бо ташаббуси кафедраи умумидонишгоҳии забонҳои олмонӣ ва фаронсавӣ баргузор гардид, мақола оид ба мавзӯи “Эквивалентнокии иборҳои фразеологӣ дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ” омода намудам ва он ҳамчун маводи конференсия аз ҷоп баромад. Мақолаи мазкур дар саҳифаи 56-60 – и маҷалаи конференсия дарҷ гардидааст; Душанбе, 25 майи соли 2019;
30. Муродов Ф. паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар баҳши илмҳои филологӣ таҳти рақами №1 соли 2020 мақола оиди “Роҷеъ ба баъзе хусусиятҳои сохтори воҳидҳои фразеологии феълӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ” аз ҷоп баромад. Мақола дар саҳифаҳои 66-71 – и маҷалаи мазкур дарҷ гардидааст;
31. Муродов Ф. мизи гирди умумидонишгоҳии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Нақши забони англисӣ дар рушди ҷаҳонишавии низоми таҳсилот дар Тоҷикисто” мақола оид ба мавзӯи “Мубрамияти омӯзиши зарбулмасалу мақолҳо дар раванди дарси забони англисӣ”; Душанбе, 2 апрели соли 2020;
32. Муродов Ф. конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии ҳайъати устодону кормандони ДМТ, баҳшида ба ҷашни “5500-солагии Саразми

бостонӣ”, “700-солагии шоири барҷастаи тоҷик Камоли Хучандӣ” ва “Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф (солҳои 2020-2040)” оид ба мавзӯи “Роҷеъ ба баъзе масъалаҳои сохтори зарбулмасалу мақолҳо дар забони англисӣ тоҷикӣ”; Душанбе, 24 апрели соли 2020;

33. Назарова М.О. Суффиксҳои исмсоз дар забонҳои тоҷикӣ ва фаронсавӣ (дар асоси романи «Духтари оташ» - и Ҷ. Иқромӣ). // Паёми донишгоҳи миллии Тоҷикистон. 4/1 (159), Душанбе, 2015 с. С. 110 – 113.

34. Назарова М.О. Тарҷумаи исмҳои ҷомеъ ва такрор дар асоси романи «Духтари оташ»- и Ҷ. Иқромӣ // Паёми донишгоҳи миллии Тоҷикистон. 4/1 (195), Душанбе, 2016 с. С. 60 – 63.

35. Назарова М.О. Ҷамъбандии исмҳои шахс ва роҳҳои ифодаи онҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва фаронсавӣ дар асоси романи «Духтари оташ» - и Ҷ. Иқромӣ // Паёми донишгоҳи миллии Тоҷикистон. 4/2 (199), Душанбе, 2016 с. С. 53 – 55.

36. Назарова М.О. Суффикс « - ҳо» в таҷикском языке и способы его передачи на французском языке // Паёми донишгоҳи миллии Тоҷикистон. 4/2, Душанбе, 2017 с. С. 73 – 76.

37. Назарова М.О. Ҷонишини манфии «хеч» ва таркибҳои он дар ифодаи категорияи номуайяни ва муқоисаи он бо забони фаронсавӣ (дар асоси романи «Духтари оташ» - и Ҷ. Иқромӣ) // Паёми донишгоҳи миллии Тоҷикистон. 4/3, Душанбе, 2017 с. С. 19 – 21.

38. Назарова М.О. Обозначение категории множественного числа при помощи суффикса «-он» («-гон», «-вон», «-ён») и их французские аналоги // Паёми донишгоҳи миллии Тоҷикистон. №7, Душанбе, 2018 с. С. 68 – 70.

39. Назарова М.О. Отрицательные местоимения таҷикского языка и их способы передачи на французском языке // Паёми донишгоҳи миллии Тоҷикистон. №8, Душанбе, 2018 с. С. 52 – 56.

40. Назарова М.О. Неопределенные местоимения «баъзе, ягон, кадом» и их переводы на французский язык (на основе романа Дж Икрами «Дочь огня»)// Паёми донишгоҳи миллии Тоҷикистон. №3, Душанбе, 2019 с. С. 151 – 155.
41. Назарова М.О. Обозначение категории определенности и неопределенности при помощи артикля «-е» в таджикском языке и их аналоги во французском языке // маводи конференсияи илмӣ-назариявии донишгоҳӣ дар мавзӯи «Проблемаҳои омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар замони муосир», Душанбе 2019
42. Назарова М.О. Пурсиш дар забони тоҷикӣ ва таҳлили муқоисавии он дар забони франсавӣ// Маводи конференсияи илмию назариявии ҳайати устодону кормандони ДМТ баҳшида ба «Солҳои рушди деҳот сайёҳӣ ва хунароҳои мардумӣ (солҳои 2019-2021)» ва «400-солагии Миробид Сайидои Насафӣ», Ҷилди II Душанбе-2019, С.237-238
43. Начмиддинов А.Ф. «Сравнительный анализ британских и американских диалектов английского языка» Международная научно-практическая конференция «Роль переводчиков в развитии предпринимательской деятельности» (Материалы конференции 2016 ТГИЯ им. С. Улугзаде). - Душанбе, 2016.
44. Начмиддинов А.Ф. «Таъсири фарҳанги араб ба тамаддуни ҷаҳонӣ» «Ҳолат ва дурнамои ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои араб» (маводи конференсияи илмию назариявии донишгоҳӣ) Душанбе – 2016
45. Начмиддинов А.Ф. «Стилистическое расслоения неологизмов таджикского языка» «Конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии ҳайати устодону кормандони ДМТ баҳшида ба “25-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон”» Душанбе-2016

46. Начмиддинов А.Ф. «Таъсири забони арабӣ ба забони форсӣ» «Конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии дар мавзӯи “Забонҳои хориҷӣ дар ҷаҳони муосир”» Душанбе - 21.05.2016
47. Начмиддинов А.Ф. «Омӯзиши забони англисӣ бо усули муқоисавӣ» «Конференсияи донишгоҳии илмӣ-назариявии дар мавзӯи “Масоили мубрами методикаи таълими забонҳои хориҷӣ”» Душанбе - 19.11.2016
48. Начмиддинов А.Ф. «Омӯзиши забони англисӣ бо усули муқоисавӣ» «Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии ҳайати устодону кормандони ДМТ бахшида ба «20-солагии Рӯзи ваҳдати миллӣ» ва «Соли ҷавонон». Душанбе – 2017
49. Начмиддинов А.Ф. «Интеграционный метод и взаимодействие литературы и культуры в процессе преподавания иностранного языка» Забон – рукни тоат (маҷаллаи илмӣ №10). Душанбе – 2017
50. Начмиддинов А.Ф. «Хусусият ва зарурияти пайдоиши наввожаҳо дар забони тоҷикӣ ва тарҷумаи онҳо бо забонҳои русӣ ва англисӣ» «Конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии дар мавзӯи “Усулҳои инноватсионӣ ва роҳҳои модернизатсияи раванди таълим дар омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар шароити навин”» Душанбе - 25.02.2017
51. Начмиддинов А.Ф. « Анализ метрологических терминов, мер длины и веса в шугнанском и английском языках» Вестник Таджикского Национального университета. Серия филология. – Душанбе, 2017.-№ 4/5
52. Начмиддинов А.Ф. «Вижагиҳои тавлиди наввожаҳо дар забони тоҷикӣ ва муодили онҳо дар забонҳои русӣ ва англисӣ» «Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии ҳайати устодону кормандони ДМТ бахшида ба «20-солагии Рӯзи ваҳдати миллӣ» ва «Соли ҷавонон». Душанбе – 2017
53. Начмиддинов А.Ф. « Сравнительный анализ неологизм в английском и таджикском языках » Маводи конференсияи байналмилалӣ илмию амалӣ «Истифодаи технологияҳои муосир дар раванди таълими забонҳои хориҷӣ (забони арабӣ)» ДДЗТ ба номи С. Улуғзода, Душанбе- 2018

54. Начмиддинов А.Ф. «Мубрамияти омӯзиши забонҳои хориҷӣ (англисӣ) дар шароити муосир» «Конференсияи донишгоҳӣ илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи “Нақши забонҳои хориҷӣ дар рушди дипломатияи моосир”» Душанбе - 15.12.2018
55. Начмиддинов А.Ф. « Дефиниция понятия неологизм в английском и таджикском языках» Материалы республиканской научно теоретической конференции профессорско-преподавательского состава и сотрудников ТНУ, посвященной Международному десятилетию действия «Вода для устойчивого развития, 2018-2028», «Году развития туризма и народных ремесел», «140-ой годовщине Героя Таджикистана С. Айни» и «70-ой годовщине со дня создания ТНУ». Душанбе-2018
56. Начмиддинов А.Ф. «Дефиниция понятия неологизм в английском и таджикском языках» конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ ҳаёти устодону кормандони ДМТ бахшида ба Даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои рушди устувор, солҳои 2018-2028», «Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ», «140-солагии зодрӯзи Қаҳрамони Тоҷикистон Садриддин Айни» ва «70-солагии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон». Душанбе – 2018
57. Начмиддинов А.Ф. « Вижагиҳои пайдоиши наввожаҳо дар забони тоҷикӣ ва муодили он бо забонҳои русӣ ва англисӣ » Паёми донишкадаи забонҳо 2(34) 2019.
58. Начмиддинов А.Ф. «Exchange of teachers and sharing methods in the framework of TACES» «Конференсияи байналмилалӣ илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи “Introducing transdisciplinary European studies in Tajikistan (TACES)”» Душанбе – 4-5.04.2019
59. Начмиддинов А.Ф. « Терминология туризма в разноструктурных языках» Паёми донишкадаи забонҳо 4(36) 2019
60. Начмиддинов А.Ф. «Махсусиятҳо ва мушкилотҳои грамматикӣ дар тарҷумаи маводҳои забони англисӣ ва тоҷикӣ» «Конференсияи

умумидонишгоҳии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Забон ва нақши он дар дипломатия”» Душанбе – 8.11.2019

61. Начмиддинов А.Ф. «Современная лингвистика о сущности неологизма» Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию назариявӣ ҳайати устодону кормандони ДМТ бахшида ба «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ (солҳои 2019-2021)» ва «400-солагии Миробид Сайидои Насафӣ». Ҷилди 2, Душанбе 2019

62. Начмиддинов А.Ф. «Современная лингвистика о сущности неологизма» конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ ҳайати устодону кормандони ДМТ бахшида ба «Соли рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ (солҳои 2019-2021)» ва «400-солагии Миробид Сайидои Насафӣ». Душанбе – 2019

63. Начмиддинов А.Ф. «Усулҳои муосири тарҷума дар забонҳои русӣ ва англисӣ» конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ ҳайати устодону кормандони ДМТ бахшида ба ҷашнҳои «5500-солагии Сарасми бостонӣ», «700-солагии шоири барҷастаи тоҷик Камоли Хучандӣ» ва «Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф (солҳои 2020-2040)». Душанбе – 2020

64. Начмиддинов А.Ф. «Омӯзиши забони англисӣ дар даврони соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон» «Мизи гирди умумидонишгоҳии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Нақши забони англисӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ низомии таҳсилот дар Тоҷикистон”» Душанбе – 2.04.2020

65. Нурзода М. конференсияи илми-назариявӣ донишгоҳи дар мавзӯи «Масоили мубрами методикаи таълими забонҳои хориҷӣ» дар мавзӯи «Новые методы в изучении английского языка»; Душанбе, 19-уми ноябри соли 2016.

66. Нурзода М. конференсияи илми-назариявӣ донишгоҳи дар мавзӯи «Забонҳои хориҷӣ дар ҷаҳони муосир» дар мавзӯи «Роль английского языка в международных отношениях республики Таджикистана»; Душанбе, 21-уми майи соли 2016.

67. Нурзода М. кофиренсияи илми-назариявии донишгохи дар мавзуи «Усулҳои иноватсионӣ ва роҳҳои модернизатсияи раванди таълим дар омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар шароити навин» дар мавзуи «Методика обучение английского языка»; Душанбе, 25-уми феврал соли 2017.

68. Нурзода М. кофиренсияи илми-амали донишгохи дар мавзуи «Накши забонҳои хориҷӣ дар рушди дипломатияи муосир» дар мавзуи «Чонишинҳои соҳиби дар забони англисӣ ва мавқеи истифодаи онҳо дар забони тоҷикӣ»; Душанбе, 15-уми декабри соли 2018.

69. Нурзода М. кофиренсияи илми-амали донишгохи дар мавзуи «Накши забонҳои хориҷӣ дар рушди дипломатияи муосир» дар мавзуи «Семья и нравственное воспитание в современных условиях»; Душанбе, 8-уми ноябри соли 2019.

70. Нурзода М. дар кофиренсияи илми-амали донишгохи дар мавзуи «Накши забонҳои англисӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ ва низомии таҳсилот дар Тоҷикистон» дар мавзуи «Методика обучения иностранных языков»; Душанбе, 2-юми апрели соли 2020.

71. Шозимова Т.Д. конфронсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявӣ ҳайати устудону кормандони ДМТ, дар мавзӯи «Изучение взаимоотношения языка, культуры и национальной личности как предпосылка возникновения сопоставительной лингвокультурологии», Душанбе, 2016.

72. Шозимова Т.Д. конфронсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи «Роҳҳои беҳтар намудани таълими забонҳои хориҷӣ дар факултетҳои ғайриихтисосӣ», дар мавзӯи «Иновационные методы преподавания иностранного языка», Душанбе, 2016.

73. Шозимова Т.Д. конфронсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявӣ ҳайати устудону кормандони ДМТ, бахшида ба «20 солоғии Рӯзи ваҳдати миллӣ ва Соли ҷавонон», дар мавзӯи «Интерактивные методы и технологии обучения иностранных языков». Душанбе, 2017.

74. Шозимова Т.Д. «Измерение как метод количественного анализа в языках», «Вестник ТНУ» № 4/2, 2017.:
75. Шозимова Т.Д. «Количественные отношения в системе существительных в английском и шугнанском языках» Вестник ТНУ.№4/3, 2017
76. Шозимова Т.Д. «Анализ метрологических терминов мер длины и веса в шугнанском и английском языках» Вестник ТНУ.№4/5, 2017.
77. Шозимова Т.Д. Конфронсияи илмӣ-амалии донишгоҳӣ дар мавзӯи “Нақши забонҳои хориҷӣ дар рушди дипломатияи муосир” дар мавзӯи “Анализ лексики международного туризма в разноструктурных языках”. Душанбе, 2018.
78. Шозимова Т.Д. Финальная международная конференция проекта ERASMUS+ “Introducing Transdisciplinary European Studies in Tajikistan (TACES)” on theme: “Foreign languages in the TACES Curriculum”. Dushanbe, 2019.
79. Шозимова Т.Д. Конфронсияи илмӣ-амалии донишгоҳӣ дар мавзӯи “Нақши забонҳои хориҷӣ дар рушди дипломатияи муосир” дар мавзӯи “Анализ лексики туризма в разноструктурных языках”. Душанбе, 20019.
80. Шозимова Т.Д. Конфронсияи умумидонишгоҳии илмию амалӣ дар мавзӯи “Нақши забонҳои хориҷӣ дар рушди дипломатияи муосир”, дар мавзӯи “ Терминология туризма в разноструктурных языках”. Душанбе, 2019.
81. Шозимова Т.Д. «Терминология туризма в разноструктурных языках» «Научный Вестник ТГИЯ» 4/2, 2019.
82. Шозимова Т.Д. Мизи гирди умумидонишгоҳии илми-амали дар мавзӯи.”Особенности кредитной системы обучения (трудности и преспективы)”. Душанбе, 2020.
83. Шозимова Т.Д. Конфронсияи умумидонишгоҳии илмию амалӣ дар мавзӯи “Займствованные слова английского языка в области туризма”.Душанбе, 2020.

84. Шозимова Т.Д. "Таҳлили иқтибосити соҳаи сайёҳӣ дар забони англисӣ", "Мачаллаи илмии "Паёми ДМТ" №1, 2020.

ФАЪОЛИЯТ ВА ИШТИРКИ УСТОДОНИ КАФЕДРАИ МУТОЛИОТИ АВРУПОӢ ДАР ДОИРАИ ЛОИҲАҲОИ ХОРИҶӢ

1. Устодони кафедраи мутолиоти аврупоӣ бо дастгирии садорати факултети муносибатҳои байналхалқӣ дар давраи фаъолияти омӯзгории худ дар доираи лоиҳаи TACES-и барномаи Эрасмум+ фаъолият намуданданд, ки барои омода сохтани магистрони сатҳи байналхалқӣ кумак расонанд. Дар доираи фаъолияти ин лоиҳа устодони кафедраи мутолиоти аврупоӣ Начмиддинов А.Ф. ва Шозимова Т.Д. ба шаҳрҳои Тартуи Ҷумҳурии Эстония, шаҳри Дрездени Олмон ва Оломоутси Чехия сафарбар карда шудаанд. Дар шаҳрҳои номбаршуда устодон дар курсҳои тақмили ихтисос ва семинарҳои байналхалқӣ оид ба усулҳои муосири омода намудани магистерҳои байналхалқӣ иштирок намуданд.

2. Дар доираи Лоиҳаи "GCRF Comprehensive Capacity-building in Eastern Neighbourhood and Central Asia: research integration, impact governance and sustainable communities (COMPASS) - (Комплексное наращивание потенциала в странах Ближнего Востока и Центральной Азии: интеграция исследований, управление воздействием и устойчивые сообщества)» устоди кафедраи мутолиоти аврупоӣ Начмиддинов А.Ф. ва устодони кафедраи муносибатҳои байналхалқӣ Самиев Х.Д., Салимов Ф.Н., Файзуллоев К.С. Худойбердиев А.А. пайваста фаъолият доранд. Роҳбари лоиҳаи мазкур н.и.ф., устоди кафедраи Дипломатияи ва сиёсати хориҷии ҶТ, Мунира Шаҳидӣ ба уҳда дорад. Дар лоиҳаи мазкур, ки аз ҷониби Ҳукумати Британия Кабир маблағгузори мегардад, ДМТ, Донишгоҳи давлатии Боку, Донишгоҳи иқтисоди ҷаҳонӣ ва дипломатияи ш.Тошкент, Донишгоҳи давлатии Беларусия, Донишгоҳҳои Кент ва Кембриҷи Британияи Кабир шомиланд. Устодон пайваста бо баромад ва гузоришҳои хеш дар

чорабиниҳои сатҳи байналхалқӣ, ки дар доираи ин Лоиха гузаронида мешавад ҳам дар ҷумҳури ва ҳам берун аз кишвар баромад менамоянд.

ИШТИРОКИ УСТОДОНИ КАФЕДРАИ МУТОЛИОТИ АВРУПОӢ ДАР КУРСИ ТАКМИЛИ ИХТИСОС

1. Дар доира Барномаи Эрасмум+ Начмиддинов А.Ф. ва Шозимова Т.Д. дотсентони кафедраи мутолиоти аврупоӣ солҳои таҳсили 2017-2018 бо муҳлатҳои гуногун барои гузаштани курсҳои тақмили ихтисос ба ш. Дрездени Олмон ва Тартуи Эстония сафарбар карда шуда буд;

2. Устодони кафедраи мутолиоти аврупоӣ бо ташаббуси Садорати факултет дар ҷаҳорҷӯбаи Барномаи Эрасмум+ дар семинар-машваратӣ устодоне, ки донандаи забони англисӣ мебошанд барои тарзи гузаштани дарсҳои муосири сиёсӣ аз 25.06.18 то 30. 06.18 ташкил карда шуд. Дар ин семинар-трейнинг профессори донишгоҳи Дрезден Герард Черри Галл даъват гардида дар давоми дарсҳои методии худ бо устодон ва таҷрибаи онҳо хуб ошноӣ пайдо намуда, ба малакаи баланди онҳо баҳои хуб дода дар фарҷом ба омӯзгорони кафедра Начмиддинов А.Ф., Абдулҳаева М.Х., Ашурмамедова У., Муродов Ф., Шозимова Т.Д., Нурзода М. ва Назарова М. «Сертификат» тақдим намуданд.

3. Муаллими калони кафедраи мутолиоти аврупоӣ Муродов Ф. дар бахши бозомӯзии касбӣ курси пурраи таҳсил бо ташаббуси вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Ҳиндустон ва сафоратхонаи Ҳиндустон дар шаҳри Душанбе дар барномаи “Gender, Development and Planning (GDP)”, ки дар Ҷумҳурии Ҳиндустон доир гардид, иштирок намуд ва бо сертификат сафароз гардид; 31.06.2017-22.09.2017;

4. Дар давраи фаъолияти кори худ муаллими калони кафедраи мутолиоти аврупоӣ Муродов Ф. дар бахши бозомӯзии касбӣ курси пурраи таҳсил дар гушаи амрикоӣ бо ташаббуси сафоратхони Амрико бо барномаи “The English Teacher Mentor Program” доир гардид, иштирок намуда, бо сертификат сарфароз гардид; август, соли 2016;

МУКОФОТҲО, ИФТИХОРНОМАҲО, СИПОСНОМАҲО:

1. Начмиддинов А.Ф. «Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон» 2019;
2. Шозимова Т.Д. «Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон» 2020;

Рўйхати адабиёт

1. Берн Ш. Гендерная психология. СПб, 2001
2. Богданова Н.В. В чем, собственно, трудность? СПб, 2007.
3. Гриценко Е. С. Язык. Дискурс. Гендер. Н.Новг., 2005.
4. Горошко Е. И. Языковое сознание: гендерная парадигма. М., 2003.
5. Карпышева Н.М., Янушков В.Н. Практическая грамматика английского языка. Минск, 1996
6. Качалова К.Н., Израилевич Е.Е. Практическая грамматика английского языка. М., 1997
7. Кирилина А. В. Гендер: лингвистические аспекты. М., 1999.
8. Кирилина А. В. Гендер и язык. М., 2005.
9. Колпакчи М.А. Дружеские встречи с английским языком. Ленинград, 1975
10. Маслов Ю.С. Введение в языкознание, М.-СПб, 2005
11. Утевская Н.Л. English grammar book. СПб, 2007.
12. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English language. Cambridge, 1997.
13. Eckersley С.Е. English for everybody, 1. СПб, 1996
14. Huddleston R., Pullum G.К.. A students introductions to English grammar. Cambridge, 2006
15. Jacklin, C. N.. The Psychology of Gender. 4 vols. New York, 1992
16. Maccoby E.Е. The Two Sexes. Growing Up Apart, Coming Together. Cambridge, 1998
17. Murthy R.. Essential Gammar In Use. Cambridge, 2007
18. Swan M.. Practical English Usage, Oxford University Press, 2005
19. Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. М.: «Высшая школа», 1981

- 20.Карпинская О. Г. Типология рода в славянских языках // Вопросы языкознания. М., 1961, № 6, с. 61-76
- 21.Кирилина А. В. Гендер: лингвистические аспекты. М.: Институт социологии РАН, 1999
- 22.Кирилина А.В. Развитие гендерных исследований в лингвистике // Филологические науки. - 1998. – №3, с. 51-57
- 23.Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода. М., 1980
- 24.Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. М., 1999
25. Кошечая И.Г., Дубовский Ю.А. Сравнительная типология английского и русского языков. М.: Высш. школа, 1980
- 26.Маркус С. Грамматический род и его логическая модель, сб. “Математическая лингвистика” // “Мир”. М., 1984, с. 122-144
- 27.Мейе А. Основные особенности германской группы языков. М., 2003
- 28.Найда Ю.Н. Наука перевода // Вопросы языкознания N. 4, М., 1970
- 29.Пушкина Е.Н. Проблема рода в современном английском языке, Автореферат дисс. к.ф.н., Горький, 1976
- 30.Ревзин И.И. Модели языка. М.: Изд. АН СССР, 1962
- 31.Рецкер И.Я. Теория перевода и переводческая практика. М.: «Международные отношения», 1974
- 32.Смирницкий А.И. Морфология английского языка. М.: Изд-во литературы на иностранных языках, 1959
- 33.Тимпко Л.А. Категория рода в современном английском языке, Автореферат дисс. к.ф.н., М., 1970
- 34.Тимпко Л.А. Род как историческая и социолингвистическая категория. М., 1985
- 35.Федоров А.В. Искусство перевода и жизнь литературы. М., 1983
- 36.Федоров А.В. Основы общей теории перевода. М., 1983

37. Шахмайкин А. М. Проблема лингвистического статуса категории рода // Актуальные проблемы современной русистики. Диахрония и синхрония. М.: МГУ, 1996, с. 226-273
38. Bell R. T. Translation and translating: theory and practice. London, New York: Longman, 1993
39. Blokh M.Y. A course of theoretical English grammar. Moscow, 1983
40. Corbett G. Gender. Cambridge: Cambridge University Press, 1991
41. Fodor J. The origin of grammatical gender. *Lingua* 8, ¹ 1-2, 1989
42. Greenbaum S. The Oxford English grammar. Oxford: Oxford University Press, 1996
43. Hatim B., Mason I. Discourse and the translator. London, New York: Longman, 1990
44. Ilyish B.A. The structure of modern English. М. – Л., 1965
45. Jakobson R. Zur Struktur des russischen Verbums. Prague, 1932, S. 74-79
46. Jespersen O. Essentials of English grammar. London, 1943, p. 193
47. Klein J. Benachteiligung der Frau im generischen Maskulinum - eine feministische Schimäre oder psycholinguistische Realität? Oellers, Norbert (Hrsg.): Akten des Germänistentags, Teil 1. Tübingen, 1987, S. 310-319
48. Konishi T. The connotation of gender: A semantic differential study of German and Spanish // *Word*, 1994, Vol. 45, N3, P. 317-326
49. Lakoff G. Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind. Chicago: The University of Chicago Press, 1987
50. Leech G., Svartvik J. A communicative grammar of English. Moscow, 1983
51. Najmiddinov A.F. English for diplomats. Dushanbe 2017. 365p.